

Slutredovisning

Projekt: Bevara och utveckla natur och friluftsliv på Gräsön

Län	Kommun
Uppsala län	Östhammar

Kommunens projektansvarige

Kommunens projektansvarige	Enhet/förvaltning
Camilla Andersson	Östhammars kommun
Postadress	Postnr Postort
Box 66	74221 Östhammar
Telefon	Mobil
0173-864 10	070-241 77 34
E-post	Postgiro/Bankgiro
camilla.andersson@osthammar.se	233-1361
Organisationsnummer	Betalningsreferens
212000-0290	Projekt 0001

Övriga kontaktpersoner

Namn, organisation	Namn, kontaktperson
Östhammars kommun	Camilla Andersson
Typ av organisation	
Kommun	
Postadress	Postnr Postort
Box 66	74221 Östhammar
Telefon	Mobil
0173-866 10	070-241 77 34
E-post	Organisationsnummer
camilla.andersson@osthammar.se	212000-0290

Namn, organisation	Namn, kontaktperson
Gräsöfonden	Inger Abrahamsson
Typ av organisation	
Stiftelse	
Postadress	Postnr Postort
Östermörtarö 230	74297 Gräsö
Telefon	Mobil
0173-351 82	070-337 51 82
E-post	Organisationsnummer
ingabr@telia.com	817301-4336

Namn, organisation	Namn, kontaktperson
Upplandsstiftelsen	Anett Wass
Typ av organisation	
Stiftelse	
Postadress	Postnr Postort
Box 26074	75026 Uppsala
Telefon	Mobil
018-611 62 71	070-1510358
E-post	Organisationsnummer
anett.wass@upplandsstiftelsen.se	817000-7093

Projektbeskrivning

Projektnummer	12100131	Status	Beviljad
Ansökningsår	Projektstart	Projektslut	Nytt Projektslut
2010	2010-08-01	2012-12-31	2014-06-30
Tätortsnära	Kmn diarienummer	Lst diarienummer	Projektet drivs av
Projektet är ej tätortsnära	2010 KS176	501-4567-12	Kommun och förening i samverkan

Sammanfattning

Projektet ska skapa förutsättningar för en hållbar utveckling av friluftsliv och naturturism i ett område med höga natur- och kulturvärden och ett mycket stort antal sommarbesökare. Arbetet ska ske i nära samarbete med markägare, brukare och boende och omfattar:

1. Kartläggning och inventering av lämpliga besöksmål och värdefulla natur- och kulturmarker.
2. Visa upp och ställa i ordning ett tiotal besöksmål och värdefulla natur- och kulturmarker, samt säkerställa skötsel och hävd.
3. Informationstavlor och annan information på besöksmålen.
4. Utredning om en centralt belägen informationsplats

Östhammars kommun, Gräsöfonden och Upplandsstiftelsen driver projektet i samverkan med flera lokala aktörer. Projektet omfattar Gräsön och närmast omgivande öar.

Syfte

Syftet med projektet är att i samarbete med lokala aktörer och föreningar:

- skapa förutsättningar för en hållbar utveckling av friluftsliv och naturturism samt att allmänhetens möjligheter till natur- och kulturupplevelser och ett aktivt friluftsliv stimuleras och underlättas,
- "visa, värna och vårda" några av de biologiskt och kulturhistoriskt värdefulla natur- och kulturområden på Gräsön,
- skapa attraktiva besöksmål för att visa upp värdefulla natur- och kulturområden samt öka tillgängligheten till dessa värdefulla besöksområden,
- visa pedagogiska exempel på det arbete som bedrivs med att vårda och sköta natur- och kulturlandskapet,
- marknadsföring och information om Gräsöns natur- och kulturlandskap och de iordningställda besöksområdena.

Bakgrund

Gräsön ligger i norra Uppland och är Sveriges till ytan 10:e största ö. Gräsöns natur, kust och skärgård är unika och har mycket höga naturvärden även i ett internationellt perspektiv. Det ålderdomliga jordbrukslandskapet, de gamla bondeskogarna, kalkrika marker och en omväxlande skärgård har skapat förutsättningar för en sällsynt hög artrikedom och biologisk mångfald. Gräsön har också mycket höga värden för friluftsliv och naturturism. Gräsön erbjuder besökaren tillgång till det öppna havet och långa

oexploaterade stränder. Söder och öster om ön ligger en mycket attraktiv skärgård med hundratals små öar, kobbar och skär. Hela Gräsön är präglad av århundradens jordbruk och landskapet har behållit en tilltalande ålderdomliga karaktär. Det är ett attraktivt och omväxlande skärgårdslandskap som möter besökaren med smalflikiga åkrar, beteshagar, strandängar och ljusa skogar.

Ett av de största hoten mot Gräsöns natur-, kultur- och friluftsvärden är nedläggning av jordbruk och upphörd hävd. Ett ambitiöst och aktivt landskapsvårdande arbete pågår därför på Gräsön av flera lokala markägare, brukare, djurägare och föreningar. Genom att man restaurerat och återinfört hävd i de mest värdefulla ängs- och hagmarkerna kan den biologiska mångfalden och det omväxlande skärgårdslandskapet finnas kvar och utvecklas. På flera ställen sker denna skötsel i samarbete med Upplandsstiftelsen och/eller Gräsöfonden. Detta arbete bör visas upp samt utvecklas och på några ställen långsiktigt säkras.

Under sommartid kommer många besökare till Gräsön. På ön bor runt 800 personer permanent, men under sommaren kan så många som 10 000 personer vara här samtidigt. Här finns många fina besöksmål i form av naturreservat och andra attraktiva natur- och kulturmarker samt badplatser, vandringsleder och hamnar m.m. Många besökare har problem att "hitta ut" till dessa områden. Det finns stora brister i tillgängligheten till många lämpliga besöksmål. Vid flera områden uppkommer under sommartid ofta konfliktsituationer med överbelastning, felparkerade bilar etc. På samrådsmöten, tankesmedjor och hos lokala föreningar har diskuterats problem och möjligheter, ideer och förslag om bl.a. naturturism på Gräsön. I över 10 års tid har ideer diskuterats om att förbättra tillgängligheten och lösa konflikter kring olika besöksmål.

Lokala aktörer

Östhammars kommun, Gräsöfonden och Upplandsstiftelsen driver projektet i samverkan med andra aktörer (markägare/brukare/boende och lokala föreningar). Initiativtagare till projektet är Gräsöfonden, vars styrelse består av representanter från lokala ideella föreningar (LRF, Gräsö Hembygdsförening samt Gräsö skärgårdsråd), samt Upplandsstiftelsen och Östhammars kommun. Det är viktigt med den lokala förankringen för att långsiktigt skapa förutsättningar för en hållbar utveckling av friluftsliv och naturturism, samt för verksamheter och sysselsättningar som bevarar, vårdar och utvecklar kulturlandskapet på Gräsö.

Upplandsstiftelsen och Gräsöfonden svarar för den operativa projektledningen, planering och organisering av åtgärder och informationsinsatser. Lokala naturvårdsentreprenörer anlitas för vissa restaureringsåtgärder. Projektledning och referensgrupp etableras.

Projektets bidrag till miljökvalitetsmålen och långsiktigt och varaktigt naturvårdsarbete i kommunen

Projektet bidrar till att stärka och utveckla Gräsöns friluftsliv och naturturism på ett långsiktigt och varaktigt sätt. Genom att visa upp det naturvårdsarbete som bedrivs, bedöms motivationen och entusiasmen ytterligare öka för att bevara, sköta och utveckla Gräsöns rika skärgårdslandskap. Åtgärderna inom projektet leder till konkret naturvårdsnytta och kan stimulera fler brukare och föreningar till att restaurera marker och ägna sig åt landskapsvård, samt visa upp resultaten för besökare. Även skolor kan vara delaktiga i detta arbete.

Projektets långsiktiga effekter

Skötsel av värdefulla natur- och kulturmarker ger ett rikare skärgårdslandskap och stärker den biologiska mångfalden. Projektet bidrar till ökad kompetens inom naturvårdsområdet för kommunens tjänstemän genom samarbetet med andra naturvårdsorganisationer (Upplandsstiftelsen och Gräsöfonden). Genom projektet kan även kontaktnätet inom naturvård/friluftsliv utvecklas hos alla inblandade parter, genom nationella, regionala och lokala organisationer och föreningar.

Projektet bidrar också till att stärka och utveckla Gräsöns friluftsliv och naturturism på ett långsiktigt och varaktigt sätt. Åtgärderna inom projektet kan stimulera fler brukare och föreningar till att restaurera marker och ägna sig åt landskapsvård, samt visa upp resultaten för besökare.

Genomförande och erfarenheter

Slutrapport 2014-09-30 Under projektet har arbetsgruppen/ledningsgruppen för projektet och Gräsöfondens styrelse haft ett stort antal möten för att förankra åtgärder och göra alla delaktiga i åtgärderna. Samverkan har skett löpande med markägare och lokala organisationer. Åtgärd 1: Kartläggning av besöksmål Under det första året av projektet arbetade aktörerna tillsammans med att kartlägga ett tiotal platser som lämpliga besöksmål. Platserna bedömdes utifrån attraktivitet för boende och besökare, möjligheten att skriva avtal med markägare och att de skulle ge en bred bild av natur- och kulturlandskapet på Gräsö. Den första kartläggningen visade sig vara ett bra urval, då alla utom ett av de initialt föreslagna besöksmålen har landat i att bli ett av de slutliga 11 besöksmålen. En av de viktigaste delarna för projektet i arbetet med att utse besöksmål har varit att arbeta med områden där markägarna varit positiva till att skriva avtal med Upplandsstiftelsen. Lönnholmen avskrevs som besöksmål då markägarna avböjde att skriva avtal. Däremot har två nya besöksmål tillkommit under gång. Anders Mats-gården i Söderboda är ett av dem. Besöksmålet visar liksom Lönnholmen, på ett samlat natur- och kulturvärde i en gårdsmiljö på Gräsö med betade hagar, gärdesgårdar och äldre byggnader. Det andra besöksmålet som tillkommit är Askskär, där markägarna själva arbetat med mycket av åtgärderna i form av att anlägga stig och grillplats. Projektet har där bidragit med parkering, rastbord och informationsskylt samt plats i kartfoldern över Gräsö. Åtgärd 2: Iordningsställande av besöksmål, samt Åtgärd 3: Information, skyltar och folder De elva besöksmålen är av olika karaktär och har därför haft olika stora behov av iordningsställande när det gäller anordningar och tillgänglighet. Ett antal rastbord och bänkar har ställts ut, stigar har röjts och märkts upp och informationsskyltar har satts upp. En kartfolder har producerats. Foldern visar på ett överskådligt och kortfattat sätt besökare och boende ut till de elva besöksmålen. Foldern innehåller också beskrivningar av historia, natur och kultur på Gräsö. 1. Besöksmål Örskärssund: Utredning om möjlighet till parkeringar som tyvärr inte kunnat genomföras på grund av markägarfrågor. Ett rastbord och informationsskylt har satts upp. 2. Besöksmål Askskär: Parkering, rastbord och informationsskylt har satts upp inom projektet. Övrigt arbete med stig och grillplats har markägarna själva gjort. 3. Besöksmål Anders Mats-gården: Gärdesgård, fårstängsel, rastbord, informationsskyltar och två långkomposterande toaletter har satts upp (en inom projektet). 4. Besöksmål Storsand: Här har rastbord och informationsskyltar satts upp och en TC med slamtömning har byggts. 5. Besöksmål Cykelled Baklå: Rastbord, folderställ och informationsskyltar har satts upp vid den befintliga cykelleden för att förbättra upplevelsen. För att uppmuntra cykelturismen på Gräsö har projektet köpt in 10 cyklar som finns för uthyrning på Gräsö gårds vandrarhem. Cyklarna ägs av Upplandsstiftelsen. 6. Besöksmål Västerbystigen: Här har projektet genomfört röjning av stigen, satt upp ny stigmarkering, nya stättor, rastbänkar, informationsskyltar och parkeringsskyltar. 7. Besöksmål Gräsö kyrka: Ett rastbord med informationstavla har satts upp. 8. Besöksmål Ryssaltaret: Skyltar och markeringar för att förbättra upplevelsen av ryssaltaret. 9. Besöksmål Gräsö gård: Utgrävning av iskällare samt ett lock som fungerar som rastplats, samt informationsskylt om iskällaren. Grundplanering inför informationsbyggnaden och utökad parkering har genomförts inom projektet. Till parkeringen har projektet finansierat parkeringsskyltar och betongfötter för att markera upp parkeringsplatsen. Ett rastbord har ställts vid platsen. Skyltar utanpå byggnaden har även satts upp inom projektet. Byggnation av informationsbyggnaden och den tillfälliga fotoutställningen har finansierats via ett annat projekt. 10. Besöksmål Högklyke: Röjning och utmarkering av stig, två rastbord, en bänk, informationsskyltar och parkeringsskylt har satts upp. 11. Besöksmål Äpskär: Här har projektet satt upp rastbord, bänk och informationstavlar. Inom projektet har också röjning till

tidigare rastbord med tak genomförts. Totalt sett har åtgärderna via projektet gjort att tidigare kända besöksmål fått en ökad kvalitet genom röjningar, informationstavlor, rastbord och tydligare parkeringar. Inte så kända platser har uppmärksamats och märkts upp genom informationstavlor, rastbord och utmärkning av stigar. En viktig del av projektet har varit dialogen med markägare och kommunikeringen inom gruppen av informationsskyltar, val av åtgärder etc. Det arbetssättet tar mycket tid i anspråk vilket gjorde att projektet bad att få förlängd projekttid. Projektledningen bedömer dock att den tiden varit mycket värdefull för att kunna få till avtal och samsyn gällande besöksmålen. Åtgärd 4: Utredning av central informationsplats Under 2013 lades fokus på att ta fram det slutgiltiga underlaget för informationsbyggnad samt att hålla möten för samverkan. Flera olika platser utreddes för att hitta den optimala placeringen av byggnaden, för att påverka både natur- och kulturvärden så lite som möjligt. För att få samsyn kring utformning och placering krävdes mycket tid för möten och dialog. Detta bidrog också till ansökan om förlängd projekttid. Även här bedömer projektledning att tiden varit värdefull för att kunna komma till samsyn och en bra lösning för informationsbyggnaden. Det var viktigt för projektet att bevara karaktären på Gräsö gård och att utformning och placering av byggnad skulle smälta in bra i upplevelsen av gårdsmiljön. Inom projektet togs situationsplan och ritningar fram för byggnad och utökad parkering. Dispens söktes från Länsstyrelsen och bygglov söktes från kommunen. Både dispens och bygglov beviljades. Utanför projektet har vi sökt och fått projektstöd från Landsbygdsprogrammet för att uppföra informationsbyggnaden och för att ta fram ett koncept för en utställning i byggnaden. Under 2013 och 2014 har byggnaden och en långkomposterande toalett uppförts och den utökade parkeringen anlagts. Dessutom har ett koncept på kommande utställning handlats upp och en tillfällig fotoutställning satts upp inför sommaren 2014. Arbetsgruppen avser nu att söka medel för att kunna producera den utställning som ska presentera Gräsös natur- och kulturvärden på ett bra sätt för besökare och boende.

Projektets initiala och långsiktiga effekter från naturvårdssynpunkt

Syftet med projektet är att i samarbete med lokala aktörer och föreningar: - Skapa förutsättningar för en hållbar utveckling av friluftsliv och naturturism samt stimulera och underlätta allmänhetens möjligheter till natur- och kulturupplevelser och ett aktivt friluftsliv. - Visa, värna och vårda några av de biologiskt och kulturhistoriskt värdefulla natur- och kulturområden på Gräsön. - Skapa attraktiva besöksmål för att visa upp värdefulla natur- och kulturområden samt öka tillgängligheten till dessa värdefulla besöksområden. - Visa pedagogiska exempel på det arbete som bedrivs med att värda och sköta natur- och kulturlandskapet. - Marknadsföra och informera om Gräsöns natur- och kulturlandskap och de iordningställda besöksområdena.

Samverkan med flera aktörer

Samarbete med: - Lokala markägare gällande avtal och utformning av besöksmål. - Gräsö turism gällande cykelled. - Länsstyrelsen som rådgivande gällande skyddade områden. - Gräsö gårds vandrarhem för logistik kring möten och planering av informationsbyggnad. - Visit Roslagen för spridning av folder/karta via turistbyrå. - Flera lokala turistföretagare för spridning av folder/karta.

Hur kommer projektets återstående uppföljning och utvärdering att gå till

En viktig del i projektet är att långsiktigt säkra besöksmål på Gräsön. Därför är det av stor vikt att projektets arbete kontinuerligt följs upp och hålls i bra skick. Under hösten 2014 kommer beslut fattas kring fortsatt förvaltning av besöksmålen och informationsbyggnaden. Kostnader fördelas mellan Upplandsstiftelsen,

Östhammars kommun och Gräsöfonden. Ansvaret för förvaltningen kommer i huvudsak att ligga på Upplandsstiftelsen. Gräsöfondens arbetsgrupp fungerar som en referensgrupp för fortsatt arbete och uppföljning.

Åtgärder och kostnader i projektet

Åtgärdsnummer		Startdatum	Slutdatum
1		2010-08-01	2010-12-31
Total kostnad	Sökt bidrag	Värde av ideellt arbete	
75 000 kr	0 kr	5 000 kr	
Utfall total kostnad	Utfall sökt bidrag	Utfall ideellt arbete	
36 367 kr	0 kr	10 000 kr	
Åtgärdskategori			
01 - Kunskapsuppbyggnad som syftar till att skapa underlag för framtida åtgärder inom naturvård och därmed sammanhängande friluftsliv			
Åtgärdstyp		Mätvärde	Enhet
01 - Inventering		10	st
Huvudsakligt miljömål	Naturtyp	Organismgrupp	Inriktning
16 - Ett rikt växt- och djurliv	09 - Generell naturtyp	09 - Generell organismtyp	03 - Människa/Friluftsliv
Genomförd i sin helhet: Ja År: 2014			
Motivering			
Projektet avslutades 30 juni 2014.			

Åtgärd / Metod / Planerat resultat

Rapport innefattande: Kartläggning av 10-15 potentiella besöksmål; värdefulla natur- och kulturområden, badplats och badklippor, utsiktsplatser, stigar, vandrings- och cykelleder. Utredning av problem, möjligheter och tänkbara lösningar.

Förvaltning av resultat efter projektiden

Kartläggning av besöksmål och värdefulla marker kan användas inom kommunens planeringsarbete och som underlag i ytterligare gemensamma projekt.

Åtgärdsnummer		Startdatum	Slutdatum
2		2010-08-01	2012-12-31
Total kostnad	Sökt bidrag	Värde av ideellt arbete	
405 000 kr	250 000 kr	5 000 kr	
Utfall total kostnad	Utfall sökt bidrag	Utfall ideellt arbete	
462 206 kr	250 000 kr	0 kr	
Åtgärdskategori			
04 - Vård och förvaltning av områden, naturtyper eller bestånd av arter som bedöms värdefulla från naturvårdssynpunkt, inklusive åtgärder som syftar till att främja friluftsliv och liknande nyttjande av naturområden			
Åtgärdstyp		Mätvärde	Enhet
35 - Övrigt		10	st
Huvudsakligt miljömål	Naturtyp	Organismgrupp	Inriktning
16 - Ett rikt växt- och djurliv	09 - Generell naturtyp	09 - Generell organismtyp	01 - Naturvärde
Genomförd i sin helhet: Ja År: 2014			
Motivering			
Projektet avslutades 30 juni 2014.			

Åtgärd / Metod / Planerat resultat

Ställa i ordning minst 10 attraktiva besöksmål; Åtgärder genom förbättrad tillgänglighet, nya p-platser, rastplatser och väl utmärkta stigar och leder.

Förvaltning av resultat efter projektiden

Lämpliga och attraktiva besöksmål och områden ställs i ordning, underhålls och sköts genom en kombination av Upplandsstiftelsens, Östhammars kommun och Gräsöfondens förvaltning, samt t.ex. genom lokala brukare och föreningar, ibland med stöd av EUs miljöstöd.

Åtgärdsnummer		Startdatum	Slutdatum
3		2010-08-01	2012-12-31
Total kostnad	Sökt bidrag	Värde av ideellt arbete	
305 000 kr	150 000 kr	5 000 kr	
Utfall total kostnad	Utfall sökt bidrag	Utfall ideellt arbete	
236 384 kr	143 726 kr	5 000 kr	
Åtgärdskategori			
06 - Information, folkbildning och annan kunskapsspridning om naturvård och därmed sammanhängande friluftsliv			
Åtgärdstyp		Mätvärde	Enhet
54 - Informationstavla/skylt		10	st
Huvudsakligt miljömål	Naturtyp	Organismgrupp	Inriktning
16 - Ett rikt växt- och djurliv	09 - Generell naturtyp	09 - Generell organismtyp	03 - Människa/Friluftsliv
Genomförd i sin helhet: Ja År: 2014			
Motivering			
Projektet avslutades 30 juni 2014.			

Åtgärd / Metod / Planerat resultat

Alla 10 besöksmål och besöksområden förses med informationsskyltar och information längs med natur- och kulturstigar. En folder med karta och information om besöksmålen tas fram och placeras på strategiska platser.

Förvaltning av resultat efter projektiden

Underhåll och skötsel av framtaget informationsmaterial ska ske i samarbete mellan Upplandsstiftelsen, Östhammars kommun och Gräsöfonden.

Åtgärdsnummer		Startdatum	Slutdatum
4		2010-08-01	2012-12-31
Total kostnad	Sökt bidrag	Värde av ideellt arbete	
45 000 kr	0 kr	5 000 kr	
Utfall total kostnad	Utfall sökt bidrag	Utfall ideellt arbete	
85 305 kr	0 kr	5 000 kr	
Åtgärdskategori			
06 - Information, folkbildning och annan kunskapsspridning om naturvård och därmed sammanhängande friluftsliv			
Åtgärdstyp		Mätvärde	Enhet
54 - Informationstavla/skylt		1	st
Huvudsakligt miljömål	Naturtyp	Organismgrupp	Inriktning
13 - Ett rikt odlingslandskap	09 - Generell naturtyp	09 - Generell organismtyp	03 - Människa/Friluftsliv
Genomförd i sin helhet: Ja År: 2013			
Motivering			
-			

Åtgärd / Metod / Planerat resultat

Utredning om central informationsplats med information om Gräsöns natur- och kulturvärden och besöksmålen.

Förvaltning av resultat efter projektiden

Informationsskyltar och annan information på besöksmålen, längs med natur- och kulturstigar etc, ställs i ordning, underhålls och sköts genom en kombination av Upplandsstiftelsens, Östhammars kommun och Gräsöfondens förvaltning. Ibland och gärna med stöd av lokala föreningar etc.

Kostnader per kostnadsslag

Arbetskostnad	124 240 kr
Material	58 779 kr
Köpta tjänster	630 891 kr
Resor	812 kr
Övrigt	5 540 kr
Summa (kr):	820 262 kr

Summering åtgärder

Åtgärds- nummer		Total kostnad	Sökt Bidrag	Beviljat bidrag	Värde av ideellt arbete
1	Ansökan	75 000 kr	0 kr	0 kr	5 000 kr
	Utfall	36 367 kr		0 kr	10 000 kr
2	Ansökan	405 000 kr	250 000 kr	250 000 kr	5 000 kr
	Utfall	462 206 kr		250 000 kr	0 kr
3	Ansökan	305 000 kr	150 000 kr	150 000 kr	5 000 kr
	Utfall	236 384 kr		143 726 kr	5 000 kr
4	Ansökan	45 000 kr	0 kr	0 kr	5 000 kr
	Utfall	85 305 kr		0 kr	5 000 kr
Summa	Ansökan	830 000 kr	400 000 kr	400 000 kr	20 000 kr
	Utfall	820 262 kr		393 726 kr	20 000 kr

Omfattar projektet åtgärder för vilka stöd har sökts eller beviljats enligt förordningen (2007:481) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder?

Nej

Finansiering

Typ av finansiär	Namn/Kommun		Intyg bilaga
Kommun	Östhammar		1:2
Period från	2010-08-01	Period till	2012-12-31
	Kontanta medel	Egen arbetsinsats inkl LKP	Värde av ideellt arbete
	50 000 kr	10 000 kr	0 kr

Typ av finansiär	Namn/Kommun		Intyg bilaga
Stiftelse	Upplandstiftelsen		1:3
Period från	2010-08-31	Period till	2012-12-30
	Kontanta medel	Egen arbetsinsats inkl LKP	Värde av ideellt arbete
	100 000 kr	50 000 kr	0 kr

Typ av finansiär	Namn/Kommun		Intyg bilaga
Fond	Gräsöfonden		1:1
Period från	2010-08-01	Period till	2012-12-31
	Kontanta medel	Egen arbetsinsats inkl LKP	Värde av ideellt arbete
	200 000 kr	0 kr	0 kr

Totalt:	350 000 kr	60 000 kr	0 kr
----------------	-------------------	------------------	-------------

Villkor

Id	Beskrivning	Uppfylld
01 Uppsala	Bidraget får enbart användas för de ändamål som ansökan avser.	Ja
02 Uppsala	Förändringar i projektet ska godkännas av Länsstyrelsen.	Ja
03 Uppsala	När Naturvårdsverket tagit fram ett digitalt system för ansökan och redovisning ska kommunen mata in uppgifterna i projektansökan i systemet.	Ja
04 Uppsala	För fleråriga projekt ska en verksamhetsrapport, i enlighet med förordningen, lämnas till Länsstyrelsen senast den 1 mars varje år. Naturvårdsverkets blankett eller system ska användas	Ja
07 Uppsala	En slutrapport ska vara Länsstyrelsen tillhanda senast tre månader efter det att projektet ska vara slutfört. Naturvårdsverkets blankett eller system ska användas.	Ja
08 Uppsala	Faktiska utgifter samt kostnad för arbetstid (kommunal, ideell och annan) ska kunna verifieras på begäran av Länsstyrelsen.	Ja
09 Uppsala	I alla dokument som framställs inom projektet ska det tydligt framgå att "Statliga bidrag till lokala och kommunala naturvårdsprojekt är medfinansier för genomförandet av detta projekt". Det gäller böcker, rapporter, broschyrer, informationstavlor, pressmeddelanden, hemsidor med mera. Naturvårdsverket har tagit fram en kampanjsymbol som kan användas på motsvarande sätt.	Ja
Östhammar - Gräsön	Projektet skall var slutfört den 31 december 2012. Efter godkännande av Länsstyrelsen kan slutdatum förlängas upp till fyra år från startdatum, dock längst till och med juni 2014.	Ja

Godkända ändringar

Projektet har beviljats förlängning till 30 juni 2014, se bilaga 6.

Kommentarer om hur projektets villkor har uppfyllts

.

Motivering till beslut

Länsstyrelsen anser att projektet uppfyller kraven enligt förordningen (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt. Östhammars kommun, Gräsöfonden och Upplandsstiftelsen driver projektet i samverkan med flera lokala aktörer. Syftet med projektet är skapa förutsättningar för en hållbar utveckling av friluftsliv och naturturism i ett område med höga natur- och kulturvärden och ett mycket stort antal sommarbesökare. Syftet ska bland annat nås genom att i nära samarbete med markägare, brukare och boende välja ut och iordningställa lämpliga besöksmål. Detta bidrar till att uppfylla miljömålen Hav i balans och en levande kust och skärgård, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt och djurliv. Projektets

totalkostnad är ur naturvårdssynpunkt motiverad för att genomföra de resultat som avses i projektet.

Politikområden

- Areella näringar (40 %) Projektet stimulerar till en levande landsbygd, då man framhåller det småskaliga brukandet av landskapet och de areella näringarna som en förutsättning för att bevara natur- och kulturvärden. Det ger också möjlighet för lokala turistföretagare att tydligare marknadsföra sin närmiljö.
- Friluftsliv (40 %) Projektet bidrar till bättre tillgänglighet till ett antal natur- och kulturmarker och besöksmål, stigar vandringsleder och cykelleder. Det ger möjlighet till ett rikare friluftsliv och gynnar folkhälsan.
- Äldre/funktionshindrade (20 %) Tillgängligheten för funktionshindrade förbättras genom projektet, då den planerade informationsbyggnaden ska anpassas för funktionshindrade.

Bilagor

- Bilaga 7 Beslut Lst om bidrag 2010-06-22.pdf
- Bilaga 8 110301 LONA Verksamhetsrapport 1.pdf
- Bilaga 9 120217 LONA Verksamhetsrapportering 2 Natur o friluftsliv på Gräsön.pdf
- Bilaga 10 120217 LONA Verksamhetsrapportering 2 Natur o friluftsliv på Gräsön Bilaga 1.pdf
- Bilaga 11 120217 LONA Verksamhetsrapportering 2 Natur o friluftsliv på Gräsön Bilaga 2.pdf
- Bilaga 12 120217 LONA Verksamhetsrapportering 2 Natur o friluftsliv på Gräsön Bilaga 3.pdf
- Bilaga 13 120217 LONA Verksamhetsrapportering 2 Natur o friluftsliv på Gräsön Bilaga 4.pdf
- Bilaga 14 130228 LONA Verksamhetsrapportering 2 Natur o friluftsliv på Gräsön signerad.pdf
- Bilaga 15 140228 LONA Verksamhetsrapportering 3 Natur o friluftsliv på Gräsön signerad.pdf
- Slutrapport Utdrag från LONA-databasen.pdf
- Slutrapport Bilaga 1 Fotobilaga besöksmål.pdf
- Slutrapport Bilaga 2 Ritningar, bygglov och dispens för informationsbyggnad och toalett.pdf
- Slutrapport Bilaga 3 Kartfolder Upptäck Grason 2014_webb.pdf
- Slutrapport Bilaga 4 Kostnader 20140924.xls
- Bilaga 1 Ansökan Bevara och utveckla natur- och friluftsliv på Gräsön.pdf
- Bilaga 2 Medfinansiering Östhammars kommun.pdf
- Bilaga 3 Medfinansiering Upplandsstiftelsen.pdf
- Bilaga 4 Medfinansiering Gräsöfonden.pdf
- Bilaga 5 Karta.pdf
- Bilaga 6 Beslut om förlängning 10-KS176-16.pdf

Underskrift och Godkännande

30/9 - 14

Datum

Carl Johan

Underskrift

Camilla Andersson

Namnförtydligande

För Östhammars Kommun

Vid Örskärssund får besökaren möta havet. Vid vändplanen har ett nytt rastbord satts upp.

Utsikt från Örskärssund.

Nedan syns en bild på den nyproducerade skylten som satts upp vid rastbordet.

Örskär - orkidéernas och de många skeppsvrakens ö

SKOGS
HÄRNÄS

SKIPPSSVRAKENS Ö

På andra sidan Örskärssund ligger Gräsöns nordligaste utpost, ön Örskär, vindpinad med sina marfallar och silt mättiga fyrtorn tronande på bergsläcken ovanför havets skumkaskader. Fyrplatsen är en av landets äldsta och har alltså varit i bruk sedan 1600-talet väglätt många skepp genom de svåra farvattnen runt Gräsö. Detta till trots har en stor mängd fartyg gått i kras i havet runt Örskär.

FÖRÖDANDE OLYCKA

Som mest från Örskär en befäst befolkning på 69 personer. Det var fyrtorn, lotter, småbrukare och fiskare. Den svåra örskärsolyckan juldagen 1877 när 15 örskärsbor drunknade i sundet decimerade antalet befolkning kraftigt. Eftersom många av offren var unga föräldrar blev deras kvarvarande barn föräldralösa och därmed utplacerade runt hela Gräsö socken och detta blev bögen till en nestlängande föräldralöshälsa. I dag finns här endast två beboende.

EN RIK FLORA OCH FAUNA

Om du är intresserad av fåglar, växter och fjärlar samtidigt som du vill uppleva ett stycke utskäglad, så är Örskär rätt ställe att besöka. Örskär är en viktig lokal för stora mängder av rastande flyttfåglar och därför ett populärt besöksmål för fågläskärlare från när och fjärran. Här finns också den sällsynta gölgrödan som du kan hitta under lekperioden i slutet av maj/böjgen på june.

GÖLGRÖDAN
Rana lessonae

Minst 100 Gräsö invånare har varit och blivit gäst på ett många vändor till. För kan man bliad av att få se 100 av Gräsöns 100 invånare.

SKOGSFRÖST
Gräsöns invånare

Upptäck Gräsön

Gräsöfonden erbjuder för alla åldrar och alla intressen en unik upplevelse i Gräsö socken. Vi vill att alla som vill uppleva Gräsö ska få en förståelse för Gräsöns historia och natur. Ring 0773-32513 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

Din väg: NaturvårdGräsöfondenOm GräsöUpplock GräsönÖrskärssund

Roslagshägar
Mälartandskapet
Landskapsprojekt Vällan
Landskapsprojekt Länna
Landskapsprojekt nedre Dalslän
Kuststrålen
Stjär och vittendrag
Hotade arter
Ekonomiskt stöd
Naturvårdspolis
Gräsöfonden
Om Gräsö
Hälsö
Kulturlandskapet
Skärgården
Upplock Gräsön
Örskär
Örskärssund
Jomala
Åskavär vandringsled
Norboda by
Anders Måla gård
Storård
Klockarboda by
Djurnäs fyr
Västertystigen
Cykla på Gräsön
Gräsö infocentrum
Gräsö gård
Gräsö kyrka
Rysöallén
Kattskär
Högkyrka
Idén
Åspekär
Rävsten
Styrö
Värkummet
Publikationer
Sök ekonomiskt stöd
Kulturmärkning
Ge en gåva

ÖRSKÄRSSUND

Passerbåtsbryggan vid Örskärssund. Foto: Göran Törnqvist

Om du tar dig så långt norr ut på Gräsön som du kan, så hamnar du vid Örskärssund. Här finns en liten hamn med sjöbodar och havet omger dig på tre sidor. Ta en paus vid rastbordet precis vid strandkanten och njut av den fina utsikten över havet, för att sedan ta passerbåten över till Örskär.

Här finns en liten hamn, som länge har använts av befolkningen på Gräsö och Örskär. Örskär var tidigare beläget av fiskare, korvar, tyckare och deras familjer. En olycksalig seglare från julsten på Gräsö kyrka 1877 åsade dock på många fiskare på ön då 15 örskärsbor dränkades här i Örskärssund. Till minne av denna olycka reste man 1977 en sten vid sandets strand.

Foto: Anett Wass

Skriv ut

Hitta hit

Med bil: Från Öregrund tar du vägen över till Gräsö. När du kommer land på Gräsö följer du vägen åt vänster och fortsätter så långt nerut du kan komma, drygt 2 mil.

Med buss: Från färjetorget på Gräsö kan du ta buss 854, ÖBS! Turen måste förbeställas. Läs mer på ULs hemsida.

Vad Örskärssund på en större karta

Fakta Örskärssund

Markägare: Trafikverket, Privata
Färjefart: Trafikverket, Privata
Skyddsförm: Ingen
Service: Parkering för ca 6 bilar, toalett, rastbord, information.
Övrigt: Sommartid kan det hända samt svårt att hitta en parkering.
Tillgänglighetsanpassningen: Området är inte tillgänglighetsanpassat i sin helhet. Det går att ta sig hela vägen fram till Örskärssund med bil, där platsen är hårdgjord. Rastborden på platsen är tillgänglighetsanpassat. Det finns ingen särskild handikappsparkering eller tillgänglighetsanpassad toalett.

Ta passerbåt till Örskär

Från Örskärssund går det passerbåt över till Örskär. Läs mer om bekräftning, priser och tider för passerbåten.

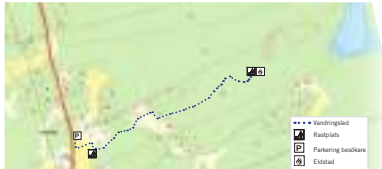

Vid Askskär kan besökare ta sig ut i Gräsös fina skogar. Den anlagda stigen är i dagsläget ca 1 km lång och tar dig till en fin liten rastplats i skogen, där det även finns en eldstad. Stigen är delvis belagd med spån, och delvis följer den natrliga stigar i skogen.

Gräsö fonden

Vandringsled Askskär

VÄLKOMMEN TILL EN VANDRINGSLED PÅ NORRA GRÄSÖ

Leden är ett initiativ av oss markägare, Anna och Rolf Hansson. När vi köpte den östra gården i Askskär 2012, ville vi göra den allt mer vildvuxna skogen mot Norrfjärden mer tillgänglig för alla.

Förr i tiden betades markerna och skogen ned mot Norrfjärdsören av korna på gården. Idag finns halvvägs ned till havet en grillplats. Tänk på brandfaran och elda med måtta, speciellt när det är torrt i naturen.

I år, är sträckningen ända ned till den tränga havsviken inte helt klar. Från vandringsleden kan man följa gamla stigar vidare in på andras marker som vi inte ansvarar för. Var rädd om naturen och respektera allemansrätten. I skogen kan man hitta guckusko, brudsporre och andra orkidéer. Har du tur kan du få se en ståtlig havsörn breda ut sina vingar över viken, där det brukar bo ett par tranor.

Guckusko

Upptäck Gräsön

Gräsöfonden arbetar för att bevara och värda kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om så rekommenderar vi att besöka vår utställningsring (0773-33313) eller besöka hemsidan www.grasofonden.se

Stiftliga fördrag till lokala och kommunala naturvårdsprogrammet samt Upplandsstiftelsen och Östhammars kommun är medfinansierare för genomförandet av detta projekt.

Vid den nyanlagda parkeringen har en skylt som informerar om stigen satts upp och i början av stigen finns ett rastbord placerat där man kan blicka ut över landskapet i Askskär.

Din väg: NaturvårdGräsfondensOm GräsoUppböck GräsoAskskär vandringsled

ASKSKÄR VANDRINGSLED

Foto: Anett Weiss

Några kilometer norr om Norrboda finner du Askskär. Här har några privata markägare ställt i ordning början till en vandringsled på sina marker som tar dig ut i Gräsoens fina skogar. Den anlagda stigen är i dagsläget ca 1 km lång och tar dig till en fin liten rastplats i skogen, där det även finns en eldstad. Stigen är delvis belagd med spår, och delvis följer den naturliga stigarna i skogen.

Planerna är att vandringsleden ska förlängas hela vägen ut till havet in om de närmaste åren. Även nu går det att ta sig ut på mindre stigar till havet från rastplatsen, men dessa stigar går delvis på andra marker som inte vandringsledens ägare ansvarar för.

Vill du känna skogens lugn och värme ser med en fin promenad, ta dig då till Askskär. Foto: Anett Weiss

Stäm ut

Hitta hit

Med bil: Från Örebro tar du vägen till Gräso. När du kommer fram till Gräso följer du vägen åt vänster och fortsätter norrut, drygt 20 km (ca 2 km norr om Norrboda). Parkeringen ligger på höger sida i Askskär.

Med buss: Från Häljälägen på Gräso kan du ta buss 854 till Häljälägen. Askskär C851 Turan måste betecknas. Läs mer på [LUL hemsida](#).

Fakta Askskär vandringsled

Markägare: Privata
Förvaltare: Privata
Skyddsform: Inget
Service: Information, rastbord, grillplats, parkering
Tillgänglighetsanpassningar:
Området är inte tillgänglighetsanpassat

Rostlagshagar
Målarfärdskapet
Landskapsprojekt Vällan
Landskapsprojekt Länna
Landskapsprojekt Nadne
Dalslän
Kusihallen
Sjöer och vattendrag
Hotade arter
Ekonomiskt stöd
Naturvärdspris
Gräsfonden
Om Gräso
Historie
Kulturhistoriskt
Skoggården
Uppböck Gräso
Örskär
Örskärsund
Jomala
Askskär
vandringsled
Norrboda by
Anders Mats gården
Storsand
Klockarboda by
Djurstens fyr
Västerbyttan
Cykla på Gräso
Gräso infocentrum
Gräso gård
Gräso kyrka
Rysöfärd
Katskär
Högkyrka
Idén
Askskär
Rävsåsen
Styrelse
Verksamhet
Publikationer
Sök ekonomiskt stöd
Kulturmarkspris
Ge en gåva

Gräso fonden

Mulens marker

Landskapet runt byn har under många 100 år använts till bete och slåtter. Åkarnas är små och omgärdas av berghällar och backar.

Boskapen betade överallt där inte län gick fram.

Förutom fisket var djuphållningen huvudsakligen för sköglärdstamerna. Djurantalet var ofta förvånande högt i förhållande till markarealen. 1628 vinterodrades tex. 58 nötdjur i 50derboda. På Anders-Mats farms då 6 kor, 3 åviger och 2 stutar. Förutom hästar och får fanns här också gatter, en ovanligt djurslag på gårdarna idag.

Duren var i äldre tid små hårdiga djur, anpassade efter sin miljö. En rest av glänsa tidens allmogedjur är Rostslägfåret. Numera betar sådana får åter hagen här vid Anders-Mats.

Den gamla smedjan i hagen är en av byns största byggnader. Den är en ständigt växande byggnad som har byggts ut flera gånger. Den gamla smedjan är en av byns största byggnader. Den är en ständigt växande byggnad som har byggts ut flera gånger.

Upptäck Gräso

Gräsofonden är en ideell organisation som samlar in pengar till att skydda och förvalta Gräsofonden. Gräsofonden är en ideell organisation som samlar in pengar till att skydda och förvalta Gräsofonden. Gräsofonden är en ideell organisation som samlar in pengar till att skydda och förvalta Gräsofonden.

Örn är en ideell organisation som samlar in pengar till att skydda och förvalta Örn. Örn är en ideell organisation som samlar in pengar till att skydda och förvalta Örn. Örn är en ideell organisation som samlar in pengar till att skydda och förvalta Örn.

Välkommen till gården Anders-Mats i Söderboda

Söderbodans landskap runt byn har präglats av slätter och betar i viken. Åsarna är små och englatis av bergshäddar och backar. Förutom fisket var djurhållningen huvudnäringen för skårgårdsböfveln. Kor, får och tidigare getter betade överallt där len inte gick hem. Lång häller förtärande betadjur hagerna öppna.

Omkring byns gamla vägnät ligger gårdarna väl samnade. De flesta byggnaderna är från den kungselektiden 1800 och utgör tillsammans med de intakta markerna runt om ett stort kulturlöst värde.

Redan under medeltiden var Söderboda en permanent boplat. I äldre handlingar står det att byarna Norrboda och Söderboda ligger på Wäggan. Så kallades norra Gräsö emellan landsköpingen förändrade geografiskt och hand samman Wäggan med Gölsås i söder. Därför ligger Söderboda numera på norra Gräsö!

Här på gården låg i äldre tid ett kapell. som uppgavs vara förfallet i ett brev daterat 1630. Här bodde ändå en präst med sin familj fram till 1680-talet. Det var "den gamle Her Joen på Wäggan" som anlättes av kyrkherden i Bistrid att gå sockenbåt (prästgårdstjänst) på ön.

1682 kom en ny familj till gården där efterkommande ofta bar namnet Mats Andersson eller Anders Mattson, därav namnet Anders-Mats. Gårdsnamnet "Uppgårdan" kommer av låget i lym.

Anders-Mats Oscar, född 1919, var den sista av 10 generationer och levde under den tid då skårgårdsbondens livsstil sedan hundratals år, genomgått stora förändringar. Ett exempel är hur självhushållets egenproducerade livsmedel byttes mot maskiner och regel i plastmaterial. Mycket av det självupplevda dokumenterades Oscar i böcker och dikter. I en permanent utbildning i ladugården här har han också levandegörat gamla fiskemetoder i träminuter.

Nästa ägare blev familjen Drevendal som bland annat byggde om ladugården och förvandlade gålden till ett besöksmål. Idag bor familjen Andersson på gården och driver den vidare.

Anders-Mats Oscar på väg ut att lägga sin fiskerisnare.

Uppäck Gräsön

Gräsöfonden arbetar för att bevara och stärka kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om de verksamheter eller tips som vi erbjuder? Ring 03275 35533 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

Östhammars Kommun, Upplänks Kommun, Gräsöfonden

Gräsöfonden är en ideell förening som arbetar för att bevara och stärka kulturlandskapet i Gräsö socken. Gräsöfonden är en ideell förening som arbetar för att bevara och stärka kulturlandskapet i Gräsö socken.

Framför den vackra ladugården som är omgjord till café och utställningslokal, finns ett rast-bord placerat som finansierats av projektet. Vid ingången till caféet finns även en skylt uppsatt som informerar om gården (t.v.) I en hage i anslutning till ladugården ligger den gamla smedjan, där projektet har bidragit till att den har hägnats med trägårdesgård och fårnät. Hagen har försett med en informationsskylt (ovan) om betesdjurens betydelse för kultur-landskapet. I en tillbyggnad intill ladan har två nya långtidskompos-terande toaletter installerats, där projektet har finansierat den ena toalettinsatsen.

Den väg: NaturvårdGräsofondenDen GräsoUpplock GräsoAnders Mats gården

ANDERS MATS GÅRDEN

Anders Mats i Söderboda. Foto: Anett Wass

By med aner från 1400-talet

I Söderboda finner du en by med ålderdomlig prägel och ett småburet odlingslandskap. Byn grundades troligtvis redan i slutet av 1400-talet och låg då på ön Viggan, som senare har blivit hop med Gräso pga. landhöjningen. Till skillnad från Norboda så flyttades antalet av Söderbodas 17 gårdar ut vid laga skiftet i slutet av 1800-talet vilket gör att byn till stora delar har kvar sin gamla struktur. Söderboda är fortfarande idag den största byn på Gräso.

I Anders Mats, en av gårdarna i Söderboda finns det sommartid café och konstutställning. På gården kan du även se betande roslagsfår samt läsa dig mer om gårdens historia. Caféet är öppet dagligen kl. 11-17 från och med midsommar.

Småburet odlingslandskap

Närmast byn är odlingslandskapet småburet med klippiga trädtratta hagar, strandängar och åker. Hagarna vid byn har alla got om berggrunden och i de flesta finns kompostväggar. Odlingsgården är kostfritt upplagd på tillåta i eller nära åkrarna. Stengårdsgårdar är även en vanlig syn.

I Söderboda förkom även gruvbrytning. Här bröts järnmal i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. På Digelkärr, i den stora skogsgården, bröts även tillåta av hög kvalitet under senare delen av 1800-talet.

Ta en tur i det fina odlingslandskapet kring Anders Mats och ta sedan en fika i det ljuvliga kaféet. Foto: Anett Wass

Hitta hit

Med bil: Från Öregrund ta vägen över till Gräso. När du kommer fram på Gräso följer du vägen åt vänster och fortsätter senare till Söderboda, drygt 13 km.
Med buss: Från färjeläget på Gräso kan du ta bussen 354. Denna turen måste förbeställas. Läs mer på ULs hemsida.

Fakta Anders Mats

Markägare: Privat
Förvaltare: Privat
Besöksform: Ingen
Service: Café och konstutställning under sommaren, information. Parkering och toilet finns vid gården.
Tillgänglighetsanpassningar: Området är inte tillgänglighetsanpassat i en helhet. Det går att ta sig hela vägen från till gården med bil, där parkering och gångar kring gården är grusade. Café är i markplan så det går att ta sig in med rullstol.

- Roslagshegar
- Mälardalensregionen
- Landskapsprojekt Vånen
- Landskapsprojekt Lärna
- Landskapsprojekt nedre Dalälven
- Kustvatten
- Sjöer och vattendrag
- Klotade arter
- Ekonomiskt stöd
- Naturvårdspolis
- Gräsofonden
- Om Gräso
- Historia
- Kulturlandskapet
- Skogsgården
- Upplock Gräso
- Örskär
- Örskärssund
- Jomala
- Aukskär vandringsled
- Norboda by
- Anders Mats gården
- Storand
- Klockerboda by
- Djurskärrs fyr
- Västerbystigen
- Cykla på Gräso
- Gräso infocentrum
- Gräso gård
- Gräso kyrka
- Rysöskärr
- Kattkärr
- Högkylla
- Ådön
- Åspåkar
- Rivsten
- Stymne
- Verksamhet
- Publikationer
- Sök ekonomiskt stöd
- Kulturmärkning
- Ge en gåva

Gräsö fonden

Storsand

FRÅN LASTAGEPLATS.....
 Verksamheten vid Forsmarks bruk på andra sidan Öregrundsgrepen krävde förr mängder av kol, vilket även Gräsöborna medverkade till att få fram. Ett stort antal kolmilor och kolarkojor växte upp i brukets skogar på ön och skapade sysselsättning och utkomst för kolarna.
 Kolet fraktades vintertid från Storsand över isen till Forsmark i så kallade kolyrskar, flätade korgar som drogs av hästar längs "Gloppet", vintervägen över Grepen.

....TILL BADSTÄLLE
 I dag ligger kolbottnarna i Gräsöns skogar överväxta och kolarkojornas spirösen står som mossbevuxna minnen från en svunnen tid. Här vid Storsand har också lastageplatsens brygga för utskeppning av ved försvunnit. Stenkistorna som ännu var synliga in på 1960-talet är nu borta och platsen är i dag mer känd som ett populärt badställe för gästande semesterfirare.

Upptäck Gräsön

Gräsöfonden arbetar för att bevara och värda kulturarvet i Gräsö socken. Vill du veta mer om så vaktasamt eller till och med för att hjälpa oss? Ring 0173-33313 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

Stiftelsen Gräsöns Kulturarv och kommunala kulturförvaltningen samarbeta för att bevara och förmedla kulturarvet i Gräsö socken. Projektet är finansierat av Stiftelsen Gräsöns Kulturarv och kommunala kulturförvaltningen.

Foto: Storsand, Gräsöfonden, Gräsö socken

Vid den gamla lastageplatsen för kol och numera populära badplatsen storsand har projektet placerat ett rastbord, en informationsskylt samt en ny TC med slamtömning.

Om väg: Naturvård Gräsöfonden Om Gräsö Uppläck Gräsö Storsand

STORSAND

Foto: Axel Wess

Storsand ligger strax söder om Mätnesboda på norra Gräsö och har i tidigare fingerat som utskjppningsplats för kol och ved. Verksamheten vid Forsmarks bruk på andra sidan Öregrundsgrepen levde för mängder av kol, vilket även Gräsöborna medverkade till att få fram. Koler fraktades vintertid från Storsand över isen till Forsmark i flötade kongar som drogs av hästar.

Idag är Storsand en vacker klipp- och sandstrand som sammanlagt är välbesökt av badgäster.

Vid Storsand finns det lite information om platsens historia och en ny toalett. Foto: Axel Wess

Störst
Störst

Hitta hit

Med bil: Från Öregrund ta fjärran buss till Gräsö. När du kommer land på Gräsö följer du vägen åt vänster och fortsätter neråt drygt 5 km. Badplatsen ligger på vänster sida vägen strax innan Mätnesboda. Det finns ingen skylt till badplatsen.

Med buss: Från fjärrtåget på Gräsö kan du ta buss 854 till Klockarboda, varifrån det är ca 1 km att gå. OBS! Turen måste förbeställas. Läs mer på [ULAs hemsida](#).

Fakta Storsand

Markägare: Privat
Förvaltare: Privat/Kommuner
Besöksform: Ingen
Besöks: Det finns parkering för ca 10 bilar, rastbord, information och inom kort en toalett.
Tillgänglighetsanpassningen
Området är inte tillgänglighetsanpassat i sin helhet. Det går att ta sig med bilände från till Storsand. Parkeringen ligger bara 20 meter från stranden. Vid parkeringen finns det en toalett som är tillgänglighetsanpassad.

Stranden består av sand, grus och klippor där det är enkelt att ta sig fram med hjul. Rastbordet står en bit ner på stranden och vägen dit består dels av sand.

- Roslagshägar
- Mälardalskapet
- Landskapsprojekt Väster
- Landskapsprojekt Länna
- Landskapsprojekt nedre Dalsälven
- Kusvattnen
- Björk och vattenslag
- Holade arter
- Ekonomiskt stöd
- Naturvårdspolis
- Gräsöfonden
- Om Gräsö
- Historia
- Kulturlandskapet
- Skärgården
- Uppläck Gräsö
- Övskär
- Övskärssund
- Jomala
- Askskär vandringssled
- Norrboda by
- Anders Malmgården
- Storsand**
- Klockarboda by
- Djurstens fyr
- Västervägen
- Cykla på Gräsö
- Gräsö infocentrum
- Gräsö gård
- Gräsö kyrka
- Rysslådan
- Karskär
- Höglåda
- Idén
- Aspelår
- Rästen
- Styrelse
- Verksamhet
- Publikationer
- Sök ekonomiskt stöd
- Kulturmarkerna
- Om en gåva

Cykla på Gräsön Mellanturen

UPPTÄCK GRÄSÖN MED CYKEL
Upptäck Gräsön med cykel eller till fots genom att ta dig runt på cykelledens mellantur! Turen är knappt 20 km lång och tar ungefär 2,5–3 timmar om man cyklar i lagom tempo.

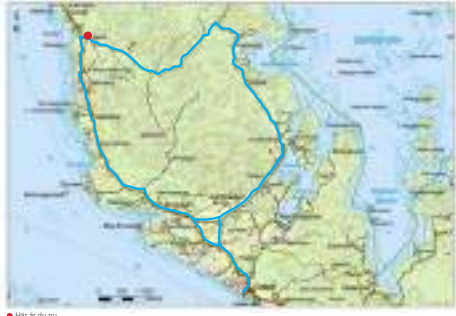
Leden tar dig utefter västra sidan på Gräsön, upp förbi Klockarboda och därefter tvärs över ön genom skogen för att sedan föra dig tillbaka utefter östra sidan. Vägstandarden varierar mellan asfalt och skogsväg. På en kort sträcka får du leda cykeln. Cykelkärna blir knepigt i skogen, men barn i barnsadel bör gå bra.

BAKLÅ
I skogarna häromkring syns många lämningar efter gamla kolmilor. Verksamheten vid Forsmarks bruk på andra sidan Öregrundsgrepen krävde förr mängder av kol, vilket även Gräsöborna medverkade till att få fram. Cykelleden går förbi det gamla kolar- och skogshuggartorget Baklå, vars historia sträcker sig tillbaka till första halvan av 1700-talet. När du nu fortsätter längs leden fram till Kallboda färdas du på samma väg som skolbarnen förr gick eller sprang sommar som vinter för att ta sig till skolan i Klockarboda.

LÄR DIG MER
Ta med dig en broschyr ur lådan här nedanför och lär dig mer om de platser du passerar längs vägen på mellanturen. Trevlig tur!

Upptäck Gräsön
Gräsöfonden arbetar för att bevara och värdna kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om vår verksamhet eller få tips om hur upptäck? Ring 0173-33333 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

● Här är du nu

Cykla på Gräsön Mellanturen

UPPTÄCK GRÄSÖN MED CYKEL
Upptäck Gräsön med cykel eller till fots genom att ta dig runt på cykelledens mellantur! Turen är knappt 20 km lång och tar ungefär 2,5–3 timmar om man cyklar i lagom tempo.

Leden tar dig utefter västra sidan på Gräsön, upp förbi Klockarboda och därefter tvärs över ön genom skogen för att sedan föra dig tillbaka utefter östra sidan. Vägstandarden varierar mellan asfalt och skogsväg. På en kort sträcka får du leda cykeln. Cykelkärna blir knepigt i skogen, men barn i barnsadel bör gå bra.

BRÄNDA SKOGSPARTI
Brändavägen med den skarpa Brändakurvan går strax väster om den ca 7 km långa höjdsplatta som under järnåldern utgjorde Gräsön. På höjdsplattan finns ett flertal mossor och kärr. I en kärrpel mellan Bengtssnossen och Idegransmyren skall enligt sägnen resterna av ett "drakskepp" varit synligt ända in på nittonhundratalet. Kan det manne vara någon av dess besättning som tappat den vikingatida arming av silver som hittades vid Djurstens fyrplats på 1950-talet? Namnet Brända lär ha myntats när en skogvaktare långt tillbaka i tiden "satte eld på skogen för att orätmåligt komma åt kolved."

LÄR DIG MER
Ta med dig en broschyr ur lådan här nedanför och lär dig mer om de platser du passerar längs vägen på mellanturen. Trevlig tur!

Upptäck Gräsön
Gräsöfonden arbetar för att bevara och värdna kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om vår verksamhet eller få tips om hur upptäck? Ring 0173-33333 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

● Här är du nu

Arming från Djurstens

Cykla på Gräsön Mellanturen

UPPTÄCK GRÄSÖN MED CYKEL
Upptäck Gräsön med cykel eller till fots genom att ta dig runt på cykelledens mellantur! Turen är knappt 20 km lång och tar ungefär 2,5–3 timmar om man cyklar i lagom tempo.

Leden tar dig utefter västra sidan på Gräsön, upp förbi Klockarboda och därefter tvärs över ön genom skogen för att sedan föra dig tillbaka utefter östra sidan. Vägstandarden varierar mellan asfalt och skogsväg. På en kort sträcka får du leda cykeln. Cykelkärna blir knepigt i skogen, men barn i barnsadel bör gå bra.

NÖTSVEDEN
Under vikingatiden var detta en av de platser där Gräsön var avskuren genom breda vattendrag. Genom landhöjningen har ett flackt landskap frilagts och som sedan odlats upp. Gården Nötsvedjan här vid Nötsveden har en historia från 1600-talet. Redan på den tiden får gården betraktas som stor med sina 36 djur. Efter rysshärjningarna 1719 låg gården länge öde, men blev med tiden åter ett av de större jordbruken på ön. Om man här gräver i jorden på vissa ställen kan man än idag hitta skal av snäckor och blåmusslor.

LÄR DIG MER
Ta med dig en broschyr ur lådan här nedanför och lär dig mer om de platser du passerar längs vägen på mellanturen. Trevlig tur!

Upptäck Gräsön
Gräsöfonden arbetar för att bevara och värdna kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om vår verksamhet eller få tips om hur upptäck? Ring 0173-33333 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

● Här är du nu

För att förbättra upplevelsen för besökare på Gräsö som väljer att cykla på ön har projektet försett den befintliga cykelledens mellantur (som förvaltas av Gräsö Turism), med tre skyltar, folderlådor och ett rastbord.

För att ytterligare uppmuntra cykelturismen på Gräsö har projektet också köpt in 10 cyklar som finns för uthyrning via Gräsö gårds vandrarhem. Cyklarna ägs av Upplandsstiftelsen.

Den väg: NaturvårdGräsöfondenOm GräsöUpptäck GräsöCykla på Gräsö

CYKLA PÅ GRÄSÖN - MELLANTUREN

Cykledens skyltar ser ut så här eller så. Foto: Anett Wass

Upptäck Gräsön med cykel eller till fots genom att ta dig runt på cykledens mellantur! Turen är knappt 20 km lång och tar ungefär 2,5-3 timmar om man cyklar i lugn tempo.

Leden fungerar bäst att cykla med sol, med start från följelaget. Ledan tar dig utefter västra sidan på Gräsön, upp för Klockarboda och därefter tvärs över ön genom skogen för att sedan föra dig tillbaka utefter östra sidan. Vägelandanden varierar mellan asfalt och skogsväg. På en kort sträcka får du leta cykeln. Cykelvägar blir knepigt i skogen, men barn i barnvagn bör gå bra.

Lär dig mer om vad du ser längs vägen genom att ha Gräsö Turism cykelguide till hands. Cykelguiden finns bland annat på turistbyrån i Öregrund samt vid Gräsö gårds vandrarhem.

Har du ingen egen cykel? Då kan du hyra en cykel vid Gräsö gårds vandrarhem.

Foto: Camilla Andersson

Hitta hit

Med cykel eller gående: Från Öregrund tar du bilen över till Gräsö. När du kommer i land på Gräsö följer du vägen norrut. Cykleden är markerad med skyltar med en cykel på.

Karta Mellanturen

Källa: GräsöTurism

Här finner du mer information om de numrerade platserna på kartan.

Fakta cykleden

Markägare: Privata
Förvaltare: Gräsö Turism
Skyltform: Igen
Service: Rastbord vid Bekå. Inom kort kommer det även att finnas information vid några platser längs mellanturen.
Tillgänglighetsanpassningar: Området är inte tillgänglighetsanpassat i sin helhet. Mellanturen går längs med asfalt- och skogsvägar, där vissa partier i skogen inte lämpar sig för rullstol. Det går inte att ta sig fram med bil hela vägen till rastbordet vid Bekå.

Det finns fler cykelspår!

Läs mer om hur du kan ta dig runt med cykel på Gräsön på Gräsö Turism hemsida. Här finner du även kartor över de tre cyklederna som finns på Gräsö.

Genom projektet har västerbystigen fått fyra nya skyltar samt entréskyltar, ny stigmarkering, nya stätor och rastbänkar. Parkeringen i anslutning till första entrén har även försetts med parkeringsskyltar.

Välkommen till Västerbystigen

ÅLDERDOMLIGT KULTURLANDSKAP
Följ med på en vandring i Gräsöns vackra kulturlandskap. Västerbyns marker har bevarat många av sina ålderdomliga drag med åkerholmar och små åkerlappar som genomkorsas av diken. Här syns tydligt hur landskapet i århundraden formats av skärgårdsbefolkningens jordbrukande.

LÄTTGÅNGEN STIG
Längs stigen finner du information som berättar om landskapet förr och nu. I terrängen är stigen markerad med stolpar med rödmålad topp så att du lättare ska hitta runt.

Stigen är ca 1,5 km lång och går genom något kuperad men lättgången terräng. Du kan gå i lägskor, men stigen lämpar sig inte för barnvagn eller rullstol. Längs stigen finns det även flera rastbänkar där du kan njuta av omgivningen eller den medhavda fikakorgen.

TECKENFÖRKLARING

- Här är du
- Markerad stig
- Bilväg
- Parkerings
- Information
- Camping

INNAN LANDSVÄGEN BYGGDES
Innan landsvägen byggdes på Gräsön på 1890-talet fanns endast mindre vägar inom byarna och till utågarna. Mellan byarna användes bitvis svårframkomliga gångstigar vid de tider när isarna varken bar eller brast. Västerbystigen kan tjäna som ett litet exempel på en av de många stigar man förr kunde ta sig fram på.

DJUR I HAGEN
Delar av stigen passerar genom hagar med betande djur. Djuren är snälla men vänligen respektera djuren genom att uppträda lugnt och ha din hund kopplad. Stång de grindar du passerar.

OM GRÄSÖFONDEN
Gräsöfonden är en stiftelse som bildades 1995 av Östhammars kommun och Upplandsstiftelsen. Fondens huvudsakliga uppgift är att bevara och värda kulturlandskapet i Gräsö socken. Detta görs bland annat genom utlåning av slätterbalkar, utdelning av kulturmarkpris och ekonomiskt stöd för landskapsvårdande insatser samt att informera om öns unika landskap.

ÅKERHOLMAR
Åkerholmar är rester av åkermark som har överlevt efter att åkern har övergivits. De är ofta mycket gamla och har en unik flora och fauna.

ÅKERLAPPAR
Åkerlappar är små, ofta rektangulära, åkermarkar som har överlevt efter att åkern har övergivits. De är ofta mycket gamla och har en unik flora och fauna.

ÅKERHOLMAR OCH ÅKERLAPPAR
Åkerholmar och åkerlappar är rester av åkermark som har överlevt efter att åkern har övergivits. De är ofta mycket gamla och har en unik flora och fauna.

GRÄSÖFONDEN
Gräsöfonden är en stiftelse som bildades 1995 av Östhammars kommun och Upplandsstiftelsen. Fondens huvudsakliga uppgift är att bevara och värda kulturlandskapet i Gräsö socken. Detta görs bland annat genom utlåning av slätterbalkar, utdelning av kulturmarkpris och ekonomiskt stöd för landskapsvårdande insatser samt att informera om öns unika landskap.

Västerbyns Nederäng

Västerbystigen som du går på
Västerbystigen är en av de mest kända stigen i Gräsö socken. Den är en av de mest kända stigen i Gräsö socken. Den är en av de mest kända stigen i Gräsö socken. Den är en av de mest kända stigen i Gräsö socken.

Gräsöbodens camping
Gräsöbodens camping är en av de mest kända campingarna i Gräsö socken. Den är en av de mest kända campingarna i Gräsö socken. Den är en av de mest kända campingarna i Gräsö socken.

Upptäck Gräsön
Upptäck Gräsön är en av de mest kända stigen i Gräsö socken. Den är en av de mest kända stigen i Gräsö socken. Den är en av de mest kända stigen i Gräsö socken.

En by med lång historia

En by med lång historia
En by med lång historia är en av de mest kända stigen i Gräsö socken. Den är en av de mest kända stigen i Gräsö socken. Den är en av de mest kända stigen i Gräsö socken.

Gräsöbodens camping
Gräsöbodens camping är en av de mest kända campingarna i Gräsö socken. Den är en av de mest kända campingarna i Gräsö socken. Den är en av de mest kända campingarna i Gräsö socken.

Upptäck Gräsön
Upptäck Gräsön är en av de mest kända stigen i Gräsö socken. Den är en av de mest kända stigen i Gräsö socken. Den är en av de mest kända stigen i Gräsö socken.

Björkhagen

Landskapet på Gräsön har sedan århundraden formats av skårgårdsbefolkningens förmåga att ta tillvara på de små marker där man kunnat få tag på bete eller foder till djuren. Ön är mycket artrik vilket svarar bra mot namnet Gräsön, där ursprungsordet gräs inte endast betyder det gräs vi tänker på idag, utan alla de blommor och växter som pryder backar, ångar och hagmarker. Även om landskapet idag inte nyttjas på samma sätt som förr så finns fortfarande mycket av arterna knutna till betet kvar här på Gräsön.

Området ni nu står i har nyligen restaurerats för att återskapa den till trädbevattade hagmark. Här har det skett en långsamt igenväxning av gräs och björk på grund av att området bara har betats sporadiskt under de senaste 15 åren. Man kan dock tydligt se att området tidigare varit en öppen hagmark på de vickroniga äldre träden och den bitvis artrika floran.

Här i hagen kan du finna många olika sorters blommor och växter som till exempel brudbröd och fjäder som till exempel brudbröd och fjäder som till exempel brudbröd och fjäder.

Djuren som betar här bidrar till att hålla hagen öppen vilket gynnar blommor och växter. Djuren är också mer vågrädda och rädda för att betas i hagen och för att den hund kopplad. Slinga de gräset du passerar.

LITEN BASTARDSVÄRMARE
Zigana vicia

BRUDBRÖD
Filipendula vulgaris Moench

Foto: Peter W. Lundström. Illustration: Peter W. Lundström. Foto: Peter W. Lundström.

Små åkrar och många diken

Gräsöns grunda jordar blev ofta vattensjuka på våren. För att leda bort vattnet grävdes det mängder av grunda diken. Som ni kan se så är åkrarna här väldigt små och genomskarsade av flertalet öppna diken. Dessa grävdes troligtvis redan på mitten av 1700-talet, då Västerbyn brukade jorden i så kallat tvåsade, där ett åkergränd brukades ett år medan det andra låg i träda. Här i Västerbyn fanns det två åkergränder, Västergrändet och Södergrändet, där varje gård hade sina tegar inom det gemensamma grändet. Det spilttrade ägandet medförde att tegarna var små och svåra att bruka. Genom laga skiftet i början av 1800-talet, slogs många uppdelade marker ihop till större och mer lättbrukade åkrar.

På åkrarna odlades det för råg och korn, men i åkrarna fanns även mycket ogräs. En del är ovanliga idag, t ex klätt och blåklint. De överlever inte i det moderna jordbruket där utsädet är rensat och kontrollerat. Idag brukas åkrarna här som vall, det vill säga här tar bonden vinterfoder till sina djur. Det är därför viktigt att du inte slänger skräp på åkern för det kan hamna på betesdjurens vintermeny.

Klätt och blåklint var för vanligt förekommande åkergräs då de grävdes av att åkermarken brukades mer extensivt.

Foto: Peter W. Lundström. Illustration: Peter W. Lundström. Foto: Peter W. Lundström.

FAKTA*
För var olika åkergräs vanligt förekommande på åkrarna då de grävdes av att åkermarken brukades mer extensivt. Klätt är det ovanligt att se blommor som blåklint och klätt i våra odlingar då utsädet oftast är helt rent från blommor och åkermarken spridas med bekämpningsmedel. Många insekter och djur är beroende av att det finns ogräs i våra åkrar. Exempelvis kan tillbakagången av rapsplanen delvis förklaras av den minskade förekomsten av åkergräs och insekter knutna till dessa.

Upptäck Gräsön

Gräsöfonden arbetar för att bevara och värdas kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om vår verksamhet eller få tips om för utflyktsplatser? Ring 0173-33313 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

Din väg: NaturvårdGräsöfondenOm GräsöUpptäck GräsöVästerbystigen

Roslagshagen
Mälarskogen
Landskapsprojekt Vällen
Landskapsprojekt Linné
Landskapsprojekt nedre
Dallöven
Kushatten
Sjöar och vattendrag
Hotade arter
Ekonomiskt stöd
Naturvårdspria
Gräsöfonden
Om Gräsö
Historia
Kulturlandskapet
Skogstjärnen
Upptäck Gräsön
Oriskär
Oriskärsund
Jansås
Autokär vandringsled
Norrboås by
Anders Mats gård
Storaåsen
Klockarboda by
Djurens fyr
Västerbystigen
Cykla på Gräsön
Gräsö infocentrum
Gräsö gård
Gräsö kyrka
Rydalsbarn
Kattskär
Höglöcke
Köke
Åpskärs
Rävssten
Styrke
Verksamhet
PubNationer
Sök ekonomiskt stöd
Kulturmärkspria
Ge en gåva

VÄSTERBYSTIGEN

Foto: Anett Wass

I anslutning till Gräsöbadens camping finner du Västerbystigen som tar dig med på en vandring i Gräsöns vackra kulturlandskap. Västerbyns marker har bevarat många av sina äldre domliga drag med Åkerholmar och små åkerbeppar som genomkorsas av diken. Här syns tydligt hur landskapet i närheten formats av skogsröjningsföretagets jordbrukande. Markerna är rika på många olika sorters växter och djur.

Stigen går genom allt från skog till öppna betesmarker och är ca 1,5 km lång. Terrängen är något kuperad men lättgången och längs vägen passerar du flera gårdshus som tar dig över betesmarkernas stängsel. Du kan gå i lågskor, men vägen lämpar sig inte för barmvagn eller rullstol. Längs vägen finns det även flera rastbänkar där du kan njuta av omgivningen eller den medrivna fikaskålen.

När du går längs Västerbystigen passerar du både genom åppna kulturlandskap och skog. Längs vägen finns några rastbänkar att vila på. Foto: Anett Wass

Större ut

Hitta hit

Med bil eller cykel: Från Öregrund tar du bilen över till Gräsö. När du kommer land på Gräsö följer du vägen åt väster och förbifår närmast ca 1 km där du avvägrar väster mot Gräsöbadens camping. Efter ca 100 meter finner du en mindre parkering på väster sida och stigens entré på väster sida vägen. Med buss: Från fjärrgård på Gräsö kan du ta buss 854 till Sverdrups vägskäl. Stigens entré finner du ca 100 meter in på vägen mot Gräsöbadens. OBS! Turer måste förbeställas. Läs mer på ULs hemsida.

Markägare: Svenska Kyrkan
Förvaltare: Upplandsstiftelsen
Besöksform: Ingen
Service: Parkering finns i anslutning till entrén längs med vägen till Gräsöbadens samt vid campingen. Information och rastbänkar finns längs med stigen.
Övrigt: Delar av stigen passerar genom fagar med betande djur. Djuren är snälla men viloligen respektera djuren genom att uppträda lugnt och ha din hand kopplad. Stäng de grindar du passerar.
Tillgänglighetsanpassningar: Området är inte tillgänglighetsanpassat

Bredvid naturens tempel på Gräsö kyrkogård har en del via projektet skapats en fin rastplats med rastbord och en skylt som berättar lite om kyrkans historia.

Gräsö kyrka

FRÅN GÅRDSKAPELL TILL SOCKENKYRKA

Gräsöbornas moderskyrka var i äldre tider Börstil, vilket gjorde att oborna hade en lång och stundtals farlig väg till kyrkan. På ön fanns då endast ett mindre gårdskapell vid Gräsö gård.

År 1673 besökte Carl XI Gräsön och beviljade 3000 daler kopparmynt till att bygga en ny kyrka i stället för det gamla kapellet.

Efter många års dröjsmål kunde man år 1689 ta kyrkogården i bruk för begravingar. Det skulle dock dröja ytterligare 6 år innan man lade grunden till själva kyrkan.

MISSVÄXT OCH HUNGERSNÖD

År 1696 stod den första klockstapeln på plats och år 1697 invigdes kyrkan i all enkelhet av kyrkoherden Augustinus Lenander. Det räddade då stor hungersnöd i landet efter flera års köld och missväxt. Även Gräsöborna drabbades hårt av nöddåren; 1697 dog 25 personer mot normalt 5-10 personer.

BEVARAT UTSEENDE

Kyrkan förstördes delvis när ryssarna använde den som stall under orosåret 1719, men renoverades senare. Sedd utifrån har kyrkan i stort sett bevarat sitt utseende från det sena 1600-talet, medan kyrkorummet har genomgått ett flertal förändringar under årens lopp.

Foto taget vid Gräsö kyrka runt år 1900.
Ett gammalt magasin fanns då fortfarande kvar vid kyrkan och den nuvarande vägen var ännu inte drägen.

Foto: Gräsö kyrka, 1900. Foto: Gräsö kyrka, 1900.

Upptäck Gräsön

Gräsöbornas arvtavla för att bevara och värda kulturförädlingskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om de viktigaste eller få tips om för utflykter?
Ring 0773-33313 eller besök hemsidan
www.grasofonden.se

Stiftelsen har ett nära och samarbetsfullt förhållande till Gräsö kyrka och Gräsöbornas arvtavla. Stiftelsen har ett nära och samarbetsfullt förhållande till Gräsö kyrka och Gräsöbornas arvtavla.

Din väg: NaturvårdGräsöfondenOm GräsöUpptäck GräsöGräsö kyrka

Roslagshäger
Mälarenstadskapet
Landskapsprojekt Vällan
Landskapsprojekt Länna
Landskapsprojekt nedre
Dalslän
Kustströmmen
Sjöar och vattendrag
Hotade arter
Ekonomiskt stöd
Naturvårdspolis
Gräsöfonden
Om Gräsö
Historia
Kulturlandskapet
Skogsgården
Upptäck Gräsö
Önskar
Önskarstund
Jansjö
Årskår vandringsled
Norrboda by
Anders Mats gård
Storsand
Klockarboda by
Djursås fyr
Västabygdalen
Cykla på Gräsö
Gräsö infocentrum
Gräsö gård
Gräsö kyrka
Rysselstam
Kattskär
Höglåda
Idén
Årskår
Rästen
Styrelse
Verksamhet
Publikationer
Sök ekonomiskt stöd
Kulturmärkning
Ge en gåva

GRÄSÖ KYRKA

Foto: Anett Wase

Gräsö kyrka är en präktfull byggnad i trä med en separat klockstapel som i sina drag ser ut som den kyrka som stod här år 1687. Interiören blev kyrkan mycket skadad vid rysshärjningarna år 1716 men har därefter restaurerats ett flertal gånger under årens lopp.

Den stadiga kyrkogårdsmuren byggdes med sockenbornas gemensamma krafter upp under senare delen av 1700-talet. Muren behövdes då för att hålla hundar och kreatur borta från gravarna. Klockstapeln som står lite borta om kyrkan uppfördes 1740 och källades in med bräder år 1866.

Läs mer om Gräsö kyrkas historia under historik i meny: till vänster.

Foto: Anett Wase

Skriv ut

Hitta hit

Med bil: Från Önggrund tar du färjan över till Gräsö. När du kommer land på Gräsö ser du kyrkan på höger sida vägen.

Fakta Gräsö kyrka

Märklagare: Svenska kyrkan
Förvaltare: Svenska kyrkan
Skötteform: Inget
Service: Toolott finns i anslutning till tätstället. Parkering finns vid kyrkan och tätstället. Restbord och information finns på kyrkogården.
Tillgänglighetsanpassningar: Området är tillgänglighetsanpassat vad gäller parkering, gångar på kyrkogården och ingång till kyrkan (ramp). Restbordet står på en gräsyta i anslutning till naturens lampor på kyrkogården.

Vid ingångarna till klockarhagen där det så kallade Rysslataret finns har skyltar placerats som berättar om teorierna kring denna formation. Vid själva formationen i hagen finns en enklare markering (skylten nedanför).

Ryssaltaret

Upptäck Gräsön

Gräsöfonden arbetar för att bevara och värda kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om vår verksamhet eller få tips om fler utflyktsmål? Ring 0173-33313 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

Statliga bidrag till lokala och kommunala naturvårdsprojekt samt Upplandsstiftelsen och Östhammars kommun är medfinansierare för genomförandet av detta projekt.

Ryssarnas härjningar på Gräsö 1719

Ryssaltaret

VAR DET HÄRJANDE RYSSARS ALTARE?

Här i den örtrika Klockarhagen finner du Ryssaltaret eller den så kallade Ryssstjärnan, som är ett femuddigt torvuppsatt minnesmärke. Enligt vissa sägner skulle ryssarna vid sina härjningar här på ön år 1719 ha haft ett altare på platsen.

ELLER VAR DET ETT SÄTT ATT HEDRA KUNGEN?

Det finns dock flera andra teorier för vad detta kan ha varit. Ett är att det utmärker platsen för ett äldre kapell under Gräsö kungsgård. En annan teori är att det var anlagt för att hedra konung Karl XI, som år 1673 bidrog med 3000 daler kopparmynt till den nya kyrkans uppförande och ett boställe till prästen. Karl XI var dessutom Nordstjärneriddare vilket kan förklara stjärnformen.

KLOCKARHAGENS BLOMSTERPRAKT

Idag är det lätt att gå förbi denna fornlämning utan att notera den då den endast syns som en liten förhöjning i marken. Därför har vi satt upp en enkel informationsstolpe på platsen så att du lättare ska hitta dit. Klockarhagen är väl värt ett besök även för dess blomsterprakt, särskilt under vår och försommar!

Upptäck Gräsön

Gräsöfonden arbetar för att bevara och värda kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om vår verksamhet eller få tips om fler utflyktsmål? Ring 0173-33313 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

Statliga bidrag till lokala och kommunala naturvårdsprojekt samt Upplandsstiftelsen och Östhammars kommun är medfinansierare för genomförandet av detta projekt.

Din väg: NaturvårdGräsöMondenOm GräsöUppböck GräsöRyssaltaret

RYSSALTARET

Under vår och sommar blommar det fint i Klockerhagen där du finner Ryssaltaret. Foto: Anett Wöar

I den örtika Klockerhagen nedanför kyrkan finns ett ränn som, enligt sägnes, härrör från de ryska inväntarna på 1700-talet. Det kallas för Ryssaltaret, vilket idag är en upphöjning i marken formad som en femkantig stjälk. Stigen som går genom hagen passerar denna upphöjning, som (inom kort) är markerad med en stolpe som det står Ryssaltaret på. I anslutning till stängseldvägarna vid fjälletagen och Gräsö gård finns det en informationsskylt som berättar lite kort om Ryssaltaret. Stigen genom hagen går mellan Gräsö gård och fjälletaget.

Klockerhagen är om våren översådd med blåpipor och vitpipor för att senare säddas med gulvivo.

Foto: Camilla Andersson och Anett Wöar

Hitta hit

Med bil till foto: Från Öregrund tar du vägen, bear till Gräsö. När du kommer fram på Gräsö ser du stängseldvägarna in i hagen på höger sida vägen. Det går även komma in i hagen från parkeringen vid Gräsö gård.

Visa Ryssaltaret på en större karta

Fakta Ryssaltaret

Markägare: Kommunen
Förvaltare: Upplandsstiftelsen
Skyldeform: Naturreservat
Service: Information, toalett finns vid fjälletaget och vid Gräsö gårds parkering. Parkering finns vid fjälletaget, kyrkan och Gräsö gård.
Tillgänglighetsanpassningar: Området är inte tillgänglighetsanpassat.

Vid Gräsö gård har en ny mötesplats skapats. Genom projektet har grundplaneringen för informationsbyggnaden och dess omgivning genomförts. Projektet har även finansierat ett rastbord, lock över den djupa iskällaren samt skyltarna utanpå informationsbyggnaden och toaletten och skylten som berättar om iskällaren på platsen. Till parkeringen har projektet finansierat parkeringsskyltar och betongfötter som krävs för att markera upp parkeringsplatserna på parkeringen.

Själva informationsbyggnaden, toalett och markarbete har finansierats via ett annat projekt, finansierat via projektstöd, Östhammars kommun, Gräsöfonden och Upplandsstiftelsen. Fotoutställningen i informationsbyggnaden har finansierats via ytterligare ett projekt, där samma parter står bakom.

Iskällaren

Här under trägolvet gömmer sig en stensatt iskällare som troligtvis byggdes under första halvan av 1800-talet. Här fick man förr plats med mycket mat då källaren är ca 16 m² och 2 meter djup! När den användes hade den troligtvis ett tak av trä. Vid till- och avträdessynen den 26 februari 1883 noteras att iskällaren skall förses med nytt bålverk för 20 kronor och att taket skall färgstrykas för en lika stor summa.

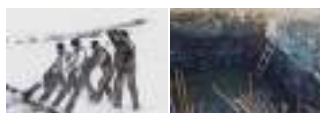
KYLSKÅPETS FÖREGÅNGARE

Iskällaren användes förr i tiden som kylskåp. Då lyfte man in isblock under vintern som gjorde att källaren hölls kall även på sommaren. Redan romarna kunde konstnärerna att bygga iskällare, men sådana blev vanligare i Sverige först under 1800-talet, och då på landsbygden.

STACKAD IS HÖLL MATEN KALL

Redan på 1300-talet började man anlägga så kallade istackar. Stora isblock sågades upp ur sjöar och trawades på varandra med sågsågen emellan. Traven skulle befinna sig i ständig skugga, ofta stod den i ett speciellt hus. Istacken höll sig kall hela vintern och en god bit in på sommaren om isen förvarades rätt. Stycken av is togs sedan ur traven och användes för att kyla kött och mjölk. Kött som hängdes i isboden höll sig kall länge.

Arkitekt Carl Hårleman (som ritade Örskölders kyrka 1747 i Kungl. Svenska Vetenskaps Academiens Handlingar om nyttan man har av en så kallad iskällare "att bevarande af dricka och hvad som helst eljest kan ditsättas".

För sågade iskarlar är under vintern som kunde användas under hela året i iskällare och iskäp. På bilden till höger ser vi den gamla stensättningen i den här källaren. Locket över källaren gör att ingen riskerar att trilla ner samtidigt som källaren bevaras iskallt för framtiden.

STÄDERNAS ISSKÅP KRÄVDE SIN IS

Från slutet av 1700-talet användes iskäp, framförallt i städerna. Iskäpet såg ut ungefär som ett kylskåp, med hyllor för matförvaring. Upp- eller ner till staplades isblock och det fanns ett avrinningshål ner till där smältvattnet rann ut. Många iskäp var dekorerade målade för att likna marmor eller någon annan stensort. Både till affärer och till privata hem levererades isen av iskarlar som bar stora block på ryggen. På många håll förekom detta ända fram till andra världskriget. Kylskåp blev vanligare efter 1945 medan frysmaskiner dröjde ytterligare ett par decennier.

En bit in på 1900-talet gjorde den tekniska utvecklingen att iskällaren och iskäpen blev betraktade som opraktiska och överflödiga.

Upptäck Gräsön

Gästboken används för att berätta om Gräsö och Gräsöfonden. Här kan du också berätta om din egen upplevelse på Gräsö. Ring 07333333 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

Din väg: Naturvårdsförbundet > Om Gräsö > Upptäck Gräsö > Gräsö gård

GRÄSÖ GÅRD

Huvudbyggnaden på Gräsö gård som idag är vandrarhem. Foto: Anett Wass

Den före detta kungsgården Gräsö gård ligger vackert belägen vid sjöleden mot Örsgrund. Gårdens marker har brukats under lång tid och består av ett varierat skogslandskap med betade fälgar, strandängar och beteskogar. Själva gården är fortfarande i bruk och den nybyggda ladugården kan rymma upp till 80 bosedjur. I gårdens huvudbyggnad är det vandrarhem. Gårdens marker är idag naturreservat.

Med länke på grenvillat och andra lämningar i området, börjar Gräsö gårds historia sannolikt under vikingatiden. Det strategiska läget tolkar för att Gräsö by från alla första början kan ha varit en handelsplats för att dörför, i takt med landhöjningen, till en mer fast befolkning. Läs mer om Gräsö gårds historia här.

Om du vill gå en tur i naturreservatet kan du med utgångspunkt från Gräsö gårds parkering gå Kodalgen eller Skogssågen. Kodalgen är 1,7 km lång och längs ången finns information som berättar om natur och kultur. Skogssågen är ca 3,5 km lång och går genom skogen i reservatets norra del.

Foto: Anett Wass

Skriv ut

Hitta hit

Med bil: Från Örsgrund tar du färjan över till Gräsö. När du kommer land på Gräsö tar du höger i första korsningen. Parkeringen till Gräsö gård ligger på höger sida efter ca 100 meter.
Med buss: Ta bussen till Gräsöfjärden i Örsgrund. Ta färjan över till Gräsö. När du kommer land gå över stöten där det står Ryssstallet och följ stigen genom hagen till du kommer fram till parkeringen vid Gräsö gård (ca 100 m).

Fakta Gräsö gård

Markägare: Kommunen

Förvaltare: Upplandsstiftelsen (reservatet) Östhammars kommun (gården via arrendator)

Skyddsförm: Naturreservat

Service: Parkering, lokalit finns vid parkeringen där det även finns ett informationscentrum och rastbänk. Flertal skyltade stigar stigar från parkeringen.

Tillgänglighetsanpassningar: Området är inte tillgänglighetsanpassat i sin helhet. Området kring Gräsö informationscentrum vid Gräsö gårds parkering är tillgänglighetsanpassat.

Hyr en cykel

Vill du ta en cykeltur på Gräsö? Då kan du hyra cyklar vid Gräsö gårds vandrarhem. Det finns flera cykelleder på ön.

Läs mer om att cykla på Gräsö.

- Roslegshager
- Mälarenlandskapet
- Landkapsprojekt Vällan
- Landkapsprojekt Länna
- Landkapsprojekt nedre Dalälven
- Kustströten
- Sjöar och våtmarker
- Höbade arter
- Ekonomiskt stöd
- Naturvårdspris
- Gräsöfjärden
- Om Gräsö
- Historia
- Kulturlandskapet
- Skogspåren
- Upptäck Gräsö
- Örsö
- Örsögrund
- Jönköping
- Åskstjär vandringsled
- Norrbotten
- Anders Mats gården
- Storsand
- Klockerboden by
- Gårdens fyr
- Västervikslagen
- Cykla på Gräsö
- Gräsö infocentrum
- Gräsö gård
- Gräsö kyrka
- Ryssstallet
- Kattskär
- Höghäls
- Åsö
- Åsöskär
- Rästen
- Styröse
- Verksamhet
- Publikationer
- Sök ekonomiskt stöd
- Kulturmärkspris
- Ge en gåva

Den väg: NaturvårdGräsöfondenOm GräsöUpptäck GräsöGräsö Infocentrum

GRÄSÖ INFORMATIONSCENTRUM

Foto: Anett Weiss

Informationscentrumet står nu klart för besökare

Vår dock inte klara med allt i sin helhet. Området kring byggnaden ska finplaneras, fler rastbord ska komma på plats, en permanent utställning ska tas fram etc. Den nybyggda toaletten kommer vara färdig att användas någon gång i mitten av juli. Vi räknar med att allt kommer vara klart till slutet av 2015.

Vid Gräsö gård finns det ett färdigt informationscentrum, där du som besökare kan stanna till och läsa dig mer om öns natur- och kulturlandskap. Under 2014 inrymmer huset en fotoutställning som på ett intressant sätt berättar om landskapet på ön. Här går det även att få information om olika besöksmål på Gräsö samt hur man hittar ut till dessa. I anslutning till byggnaden finns det parkering, rastbord och toalett. Hela området är tillgänglighetsanpassat.

Ökad kunskap om öns natur- och kulturlandskap

Syftet med informationscentrumet är att skapa en plats där besökare och boende på Gräsö kan stanna till och få tillgänglig information om öns natur- och kulturmiljövärden, vad man kan se och uppleva på Gräsö och hur man hittar ut till dessa platser. På detta sätt ökar det lokala rekreationsvärdet och det nödiga friluftslivet samtidigt som det bidrar till ökad kunskap och förståelse för natur- och kulturlandskapets förutsättningar och värden.

Pågående projektarbete under 2014-2015

Arbetet med att bygga och färdigställa Gräsö informationscentrum pågår under åren 2014-2015. Kontaktperson rörande detta arbete är Anett Weiss på Upplandsstiftelsen.

Permanent utställning klar till våren 2015

Informationscentrumet kommer till våren 2015 förtoppningsvis inrymma en permanent utställning som på ett mångsidigt sätt kommer berätta om Gräsöns kulturlandskap och historia.

Hitta hit

Med bil: Från Öregrund tar du Ströjan över till Gräsö. När du kommer land på Gräsö tar du höger i första korsningen. Parkeringen till Gräsö gård ligger på höger sida efter ca 100 meter. Med buss: Ta bussen till Gräsöfjärden i Öregrund. Ta Ströjan över till Gräsö. När du kommer land gå över stället där det står Ryssälvariet och följ ströjan genom hagen till du kommer fram till parkeringen vid Gräsö gård (ca 100 m).

Fakta Gräsö Infocentrum

Markägare: Kommunen
Förvaltare: Upplandsstiftelsen (närvarande) Ochhammars kommun (glänsen byggnader via anordnare)
Skyltsystem: Naturskyltar
Service: Toalett, parkering, rastbord samt information.
Tillgänglighetsanpassningar: Hela området kring infocentrumet, samt toalett och infobyggnad är tillgänglighetsanpassat.

Hyr en cykel

Vill du ta en cykeltur på Gräsö? På Gräsö gårds vandrarhem finns det cyklar att hyra. Det finns flera cykelleder på ön.

Läs mer om att cykla på Gräsö.

Stenvat

Vid Höglyksberget på Gräsö östra sida har ett fint besöksmål ställts i ordning via projektet. Här har två rastbord placerats ut, samt en rastbänk. Stigar från parkeringen har markerats upp samt skyltar placerats upp vid utsiktspunkten samt vid parkeringen.

Högklyksberget

UPPTÄCK GRÄSÖN

Gräsöfonden arbetar för att bevara och vårda kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om vår verksamhet eller få tips om fler utflyktsmål? Ring 0173-33313 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

Gräsö fonden

Gräsöfondens verksamhet är ett samarbete mellan Gräsö sockens kommun, Gräsö kyrka och Gräsö församling. För mer information kontakta Gräsö kyrka eller Gräsö församling.

PÅ VÄG ÖVER SKÄRGÅRDEN

Upp på Högklyksberget har man under många och långa år sett ett stort och vackert landskap. Berget är ett av Gräsö sockens högsta och bästa utsiktspunkter. Här finns en fantastisk utsikt över Gräsö socken och den omgivande skärgården. Berget är ett av Gräsö sockens högsta och bästa utsiktspunkter. Här finns en fantastisk utsikt över Gräsö socken och den omgivande skärgården.

SLÖT TRÄDE

Gräsö socken har många fina träd. Det är viktigt att vi tar hand om dem och att vi inte skadar dem. Det är förbjudet att klippa eller skada träd. Det är förbjudet att klippa eller skada träd.

ETT ÖNNIT LANDSKAP

Gräsö socken har många fina landskap. Det är viktigt att vi tar hand om dem och att vi inte skadar dem. Det är förbjudet att klippa eller skada landskap. Det är förbjudet att klippa eller skada landskap.

Välkommen till Högklyksberget

Från Högklyksberget på Gräsöns östra sida har man en vid utsikt över skärgården. Berget är ett av Gräsö sockens högsta och bästa utsiktspunkt med en höjd på ca 15-20 meter över havet.

Stigen från parkeringen till utsiktspunkten på Högklyksberget är ca 500 meter lång och går genom gran och tallskog. Stigen delar sig en bit efter vägen där båda stigarna leder upp till utsiktspunkten. Stigen är väntar är något mer lättgången än den åt höger, men båda vägarna har en lite brantare stigning den sista biten upp.

Det går även en fin stig nedanför berget som följer vattenlinjen. Här finns fina backklippor för dig som vill ta dig ett dopp i havet.

Det finns tre rastbord/häkar utplacerade här på Högklyksberget. Det ena rastbordet finns på ca 200 meter i längs stigen, på en klippa på höger sida. Det andra rastbordet står vid utsiktspunkten och en rastbänk finns placerad i slutet av strandstigen.

Vid utsiktspunkten finns det ett torn som man inte får klättra upp i på grund av olycksrisken.

Tillträde förbjudet

På grund av olycksrisken är det förbjudet att beträda tornet

It is forbidden to set foot on the tower because of the risk of accidents

Wegen der Gefahr von Unfällen ist es verboten, zu Fuß Turm gesetzt

UPPTÄCK GRÄSÖN

Gräsöfondens arbetar för att bevara och vårda kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om vår verksamhet eller få tips om fler utflyktsmål? Ring 0173-33313 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

Om väg: NaturvårdGräsöfondenOm GräsöUpptäck GräsöHöglyks

HÖGLYKSBERGET

Rastbänk att vila på i slutet av strandstigen. Foto: Anett Waz

Från Höglyksberget på Gräsös östra sida har man en vid utsikt över skärgården. Berget är en av Gräsös höga punkter med ca 20 meter över havet. Den blåmarkerade stigen från parkeringen är ca 500 m lång och går genom grön och tallskog. Stigen delar sig en bit efter vägen där båda vägarna leder upp till utsläppspunkten. Stigen åt vänster är något mer lättsläppen än den åt höger, men båda har en sluttning på ca 100 m. Där finns även en stig som slingrar sig längs vattnet nedanför berget där det i slutet av stigen finns en rastbänk att vila sig på.

Upp på Höglyksberget har man under många och långa perioder haft en milavslut utsikt över vad som skett ute i havsbandet. Här fanns tidigare ett högt torn av trä som senare kom att bytas ut mot det nuvarande. Under rysskrigen 1719 skadades till exempel torparn vid Stora Höglyksberget ha gjort sina ägodelar i en hölighet i berget. Torpet med alla dess byggnader brände ryssarna ner till grunden, men de gamla ägodelarna lyckades torparen genom sin slughet behålla.

Två en av de två av rastbänken efter en fin promenad i skärgården. Foto: Anett Waz och Camilla Andersson

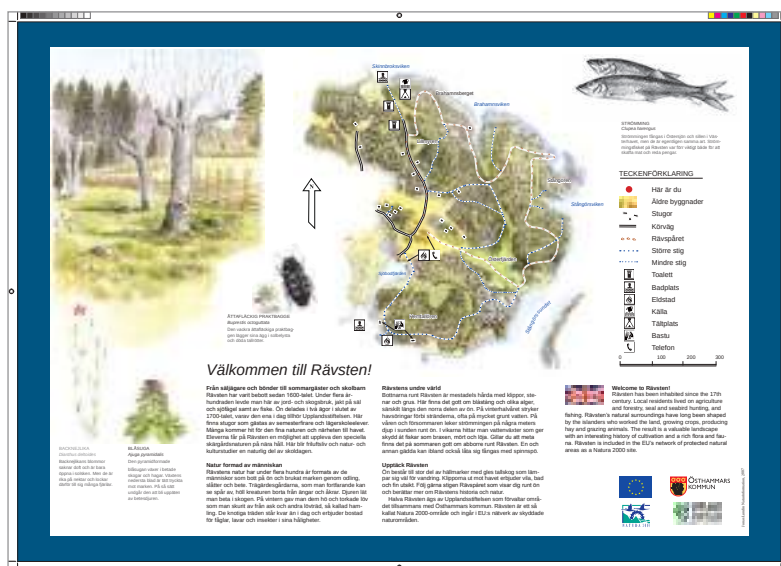
Hitta hit

Med bil: Från Öregrund ta bilan över till Gräsö. När du kommer läst på Gräsö följer du vägen åt höger och fortsätter sedan ut och tar av vid avfärdsvägen mot Rosten. Kör ca 4 km, parkering finns intill vägen. Stigen upp på berget är skyltad. Med buss: Från färjefärd på Gräsö kan du ta bussen 853 till Hällö. Nyhet: sedan går du tillbaka ca 300 meter till avfärdsvägen mot Rosten. Därefter är det ca 4 km att gå till parkering vid Höglyksberget DBS. Turen måste förbeställas. Läs mer på ULs hemsida.

Fakta Höglyksberget

Markägare: Bergskt Skog AB
Förvaltare: Upplandsstiftelsen
Breddsförne: Ingen
Service: Information, rastbänk, parkering för ca 7-8 bilar.
Övrigt: Torpet som finns vid utsläppspunkten för man som besöker inte klädd upp i pga. olycksrisk.
Tillgänglighetsanpassningar: Dendrat är inte tillgänglighetsanpassat.

Vid Äpskär på södra Gräsö har det via projektet kommit ett nytt rastbord på plats, samt en rastbänk. Det har även röjts upp kring det befintliga rastbordet med tak. Vid bryggan har två anslagstavlor satts upp där information om södra skärgården samt naturreservaten ska finnas. Här ska det även ges möjlighet att sätta upp anslag för allmänheten.

Äpskär

Utpost mot Gräsö södra skärgård

Söder om Äpskär ligger en vidsträckt skärgård med öar, kobbar och skär. I dag har endast ett fåtal av öarna befolkning, men på många av öarna kan man än idag se överväxta husgrunder och andra lämningar som vittnar om bosättningar från äldre tider. På flera av öarna har det bedrivits jordbruk och fiske åtminstone sedan 1500-talet ända in i vår tid. Naturen på öarna är varierad och artrik, liksom det omkringliggande grunda skärgårdsområdet som är en viktig lek- och uppväxtplats för fisk.

Nordost om Äpskär finner du **Rävsten**, en ö som har en omväxlande natur som har formats av människan under lång tid. Betande djur håller idag delar av öns marker öppna. Läs mer om ön på skylten här intill.

Stora Risten och Örmön har varit bebodda ända sedan medeltiden och har än idag en befolkning. Fisket har varit huvudnäring på öarna men med mindre jordbruk som sidonäring. Kommersiellt fiske bedrivs än idag på Stora Risten och kulturmarkernas rika flora hålls i stånd med hjälp av betande djur på både Stora Risten, Hålsingen och Örmön.

Sladdarön, en av de största öarna, var på 1500-talet frälsegods under Gustav Vasas svägers Abraham Eriksson Leijonhufvud. Här bedrevs förutom jordbruket, gruvbrytning på 1850-talet där man utvann närmare 10 000 ton järnmalm. I dag saknar Sladdarön befolkning men markerna hålls öppna av betande får.

Vässarö längst i söder är scouternas egen ö där det årligen anordnas olika former av läger för barn och ungdomar. Hela ön testamenterades till Stockholms scoutkår 1942.

GRÄSÅL
Salvelinus gryllus

SKRÄNTÄRNA
Hydroprogne caspia

ABBORRE
Perca fluviatilis

HÄLSÖRN
Haliaeetus albicilla

GRÄSÖ
Gräsö södra skärgård

Njut av den vackra skärgården genom att ta en kajakt. Rävsten är ett lämpligt ställe att utgå ifrån. Tänk dock på att vara aktiva om skärgårdens natur och inte södra djuret.

I Gräsö södra skärgård har damen en varierad natur med hallmarksdjur, öppna tassar och kalkpölar. Vattenområdet är grunnt med många vikar. Detta ger brytpunkter för många olika arter av växter och djur.

De grunda skärgårdsområdena runt södra Gräsö är viktiga lek- och uppväxtplatser för fisk. Vatten i Äpskär erbjuder bra fiske efter strömming, abborre och gädda. Strömmingen hittar du i sunden under brunnsämnens medel gäddan och abborren längs vägar och på grunnen under vår, sommar och höst.

Upptäck Gräsön

Gräsöfonden arbetar för att bevara och värda kulturlandskapet i Gräsö socken. Vill du veta mer om vår verksamhet eller få tips om förslagsgivning? Ring 0775-33333 eller besök hemsidan www.grasofonden.se

Din väg: NaturvårdGräsöfondenOm GräsöUppstäck GräsöÄpskär

ÄPSKÅR

Foto: Jan Landqvist

Längst ut i Gräsö ligger Äpskär, en udde som omges av havet på tre sidor. Här kan du som besökare njuta av havet, ta ett dopp från någon av klipporna, ta passbåten över till Rävsten eller bara ta en fikapaus vid något av rastborden. Sommartid kan det tidvis vara mycket besökare här då Äpskär av geografiska skäl är startpunkt för många boende och tillfälliga vistande bland barna runt sjöns Gräsö. Därför kan det periodvis vara trångt på parkeringen vid Äpskär.

Äpskär ingår i naturreservatet Isön där det finns flera fina stigar som går genom betade skogar och öppna hagar. Nära vid Äpskär brygga finns information om naturreservatet och omkringliggande skärgård.

Vid Äpskär kan du ta en fikapaus vid något av rastborden. Foto: Anett Weisz

Större ut

Hitta hit

Med bil: Från Öregrund ta färjan över till Gräsön. När du kommer land på Gräsön följer du vägen åt höger och fortsätter söderut, så långt som det går. Parkering finns på höger sida några hundra meter från bryggan.

Med buss: Från färjetorget på Gräsön kan du ta buss 853 till Isölandet Äpskär. OBS! Turen måste förbeställas. Läs mer på ULA hemsida.

Fakta Äpskär

Markägare: Upplandsstiftelsen
Förvaltare: Länsstyrelsen i Uppsala län
Skyldeform: Naturreservat
Service: Information, rastbord, lockert, parkering för ca 20 bilar.
Övrigt: Sommartid kan det tidvis vara svårt att hitta en parkering.

Ta passbåt till Rävsten

Från Äpskär går det passbåt över till Rävsten. > Läs mer om bokning, priser och tider för passbåten.

- Roslagshägar
- Mälarenstadskapet
- Landskapsprojekt Vällan
- Landskapsprojekt Länna
- Landskapsprojekt nedre Dalsjön
- Kustbetten
- Sjöar och vattendrag
- Hotade arter
- Ekonomiskt stöd
- Naturvårdspria
- Gräsöfonden
- Om Gräsö
- Åstoria
- Kulturlandskapet
- Skärgården
- Uppstäck Gräsön
- Önskar
- Önskarssund
- Jomala
- Äpskär vandringssled
- Norboda by
- Anders Mals gården
- Storönd
- Klockarboda by
- Djurstens fyr
- Västerbynsdigen
- Cykla på Gräsön
- Gräsö infocentrum
- Gräsö gård
- Gräsö kyrka
- Rysavattensl
- Katskär
- Höglåkyke
- Isön
- Äpskär
- Rävsten
- Styrskor
- Verksamhet
- Publikationer
- Bök ekonomiskt stöd
- Kulturmärksprte
- Gå en gåva